

A

C S E R T E L E P I

B Á N Y Á S Z K O L Ó N I A

Á T A L A K U L Á S A

TDK TANULMÁNY

SZERZŐK:
SEBES LILLA
CSÍK ZSOLT
KACSOH GÁBOR

KONZULENS:
SZABÓ JULIANNA PHD

BUDAPEST, 2013.10.25

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS 2-3

Rövid történeti áttekintés 3

A telep helyzete ma 4

CSERTELEP JELLEMZŐI 4-7

HIPOTÉZIS 7-8

MÓDSZERTAN ÉS FOGALOMMEGHATÁROZÁS 8-9

BÁNYÁSZIDENTITÁS, MUNKÁSIDENTITÁS 10-13

KÉRDŐÍVEK 14-34

Kérdőívek felépítése 15-21

Eredmények 21-34

ÖSSZEFOGLALÁS 35

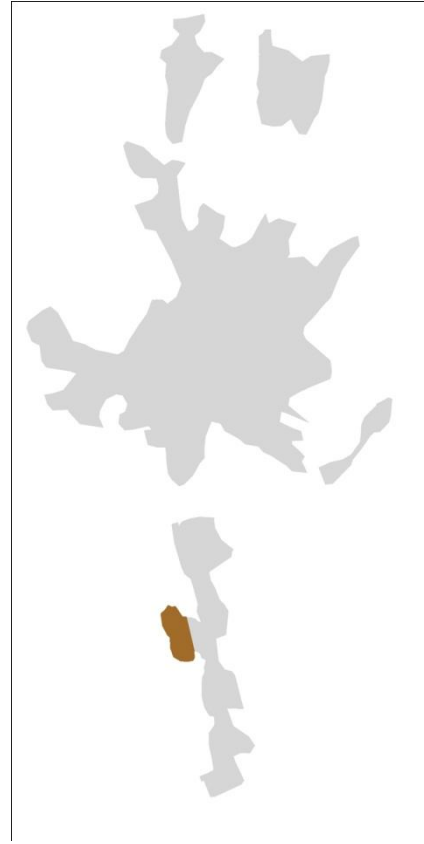
BEVEZETÉS

Rövid történeti áttekintés

Ajkai kutatásunk során a város egy kis szegmensét választottuk a vizsgálatunk helyszínének: az eredetileg bányatelepként épült Csertelepet. Megépülésekor a telep Padraghoz tartozott, majd Padragkúthoz (1961-ben egyesített Padrag és Csékút), mára pedig Ajkához csatolták az egész területet. Ajka a szocializmus korában vált nagy jelentőségű iparvárossá és ebben nagy jelentőséget kaptak az ott található bányák. A várost a semmiből építették fel, eredetileg a helyén egy falu volt. Tipikus szocialista várost építettek, panelházakkal, tervezett utcákkal, központtal. Padrag és Ajka valamilyen szinten mindig összefüggött, a bányászok egy része a városban lakott, a városnak fontos megélhetés volt a bánya a többi ipar mellett.

Padragon 1938-ban kezdtek el szén után kutatni és 1941-re megindult a kitermelése. Az egyre növekvő szénkitermelés jelentős munkaerőt igényelt és sok munkást vonzott a területre az ország minden pontjáról és ezzel jelentősen megugrott a lakásigénylők száma. A padragi bányában dolgozók 1964-ben voltak a legtöbben, 1688 fővel. A bányászok számára munkásszállókat és telepeket építettek fel, hogy lakhatást biztosítsanak nekik.

1945 és 1965 között összesen 464 új családi ház épült fel Padragon. Csertelep is ennek keretében került megépítésre, itt az első házak 1958-ra készültek el és költözhetek be a faluban dolgozó bányászok és családjuk. Először árvízkárosultak lakhattak ezekben a házakban, de utánuk már a bánya dolgozói vehették birtokba őket. Padragkút 1984-ben egyesült Ajkával, ennek leginkább közigazgatási szempontból volt jelentősége. De a források alapján csökkentette a falu önállóságát, sok mindenben Ajkától kezdett függeni. „ 1995. A Napló írja: Padragkúton község korában, volt élelmiszerbolt, húsbolt, gyógyszertár, ruházati bolt, pékség, eszpresszó, kisvendéglő, színházi kör, néptáncsoport, zenekar, ifjúsági klub. Amióta városrész, megszűnt a pékség, a kultúrházból varroda lett, nincs vasbolt, kisvendéglő, mozi, sportszakosztály, eladták a sporttelepet, a bányászéttermet, bezárt a büfé...”¹ A bánya fokozatos leépülés után végül 1997-ben állt le a termeléssel teljesen. A volt dolgozók nagy része még a bánya bezárása előtt nyugdíjba vonult. Sokan voltak közöttük, akik korukhoz képest korán vonultak nyugállományba, mivel a bányában végzett minden 5 év munkáért egy év karkedvezmény járt.²

¹ Tilhof Endre: *Ajkai Krónika*, 2009, Ajka (pp. 346)

² Tilhof Endre: *Ajkai Krónika*, 2009, Ajka (pp. 250-350)

A telep helyzete ma (Ajka részeként)

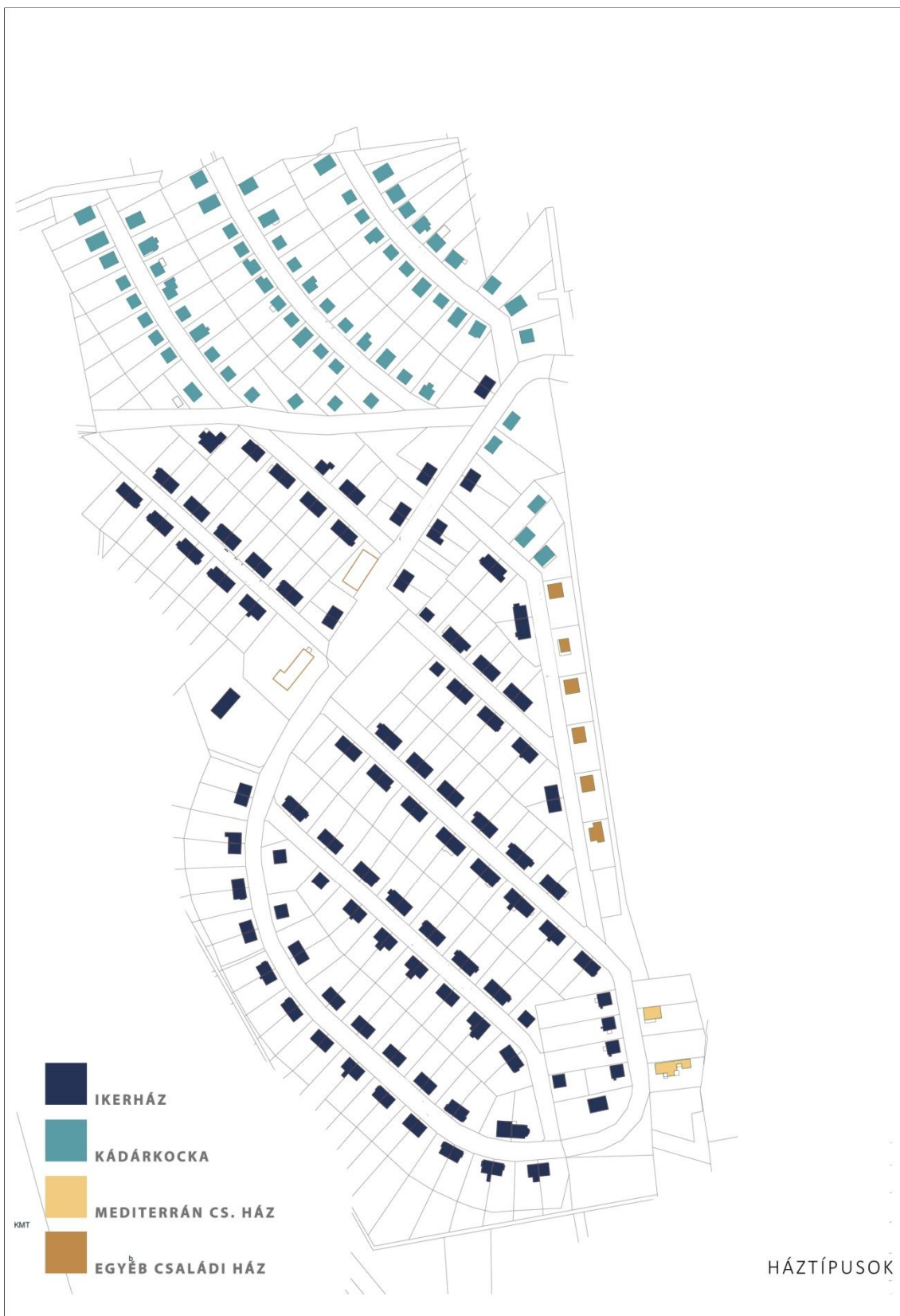
Ajka részeként vizsgálva, Padragkutat kiugróan magas (15% feletti) munkanélküliség jellemzi a város egészéhez képest, ezen belül Csertelepen belül különösen magas a Szivárvány utca és a Gyűrhegyi utca mentén. A magas értékek oka lehet a bányák bezárása miatt megszűnt munkahelyek magas száma. Iskolázottság tekintetében is a legrosszabb adatokkal rendelkezik, nagyon alacsony a felsőfokú képzettséggel rendelkezők aránya. A telepen végzett vizsgálatunkban a kérdezettek nagy része szakmával rendelkezik, ez a bányában végzett munkához elvárás is volt. Nagyarányú a szociális segélyre szorulóak száma is, különösen a lakhatási segélyért folyamodóké. Emellett, ezen a városrészen nyílt egy hajléktalanszálló, illetve idősek otthona is. Napjainkban meghatározó ágazatként az ipar van jelen a városrészben, de Ajka egészéhez képest ebben a szektorban is nagyon alacsony a vállalkozások száma. Mezőgazdaságban ellenben magasabb ez szám, mint a város átlaga. A szolgáltató szektorban pedig itt a legalacsonyabb az arány a városhoz képest. Összességében jellemző, hogy nagyon alacsony számban vannak jelen vállalkozások a városrészen, ami a munkalehetőségek alacsony számát is magával hordozza. Padragkút bizonyos szempontból Ajkának a legnagyobb mértékben különálló, önálló településrésze, másrésztől ez a legelmaradottabb terület. Az Ajkával való egyesítés után voltak próbálkozások az elszakadásra is, de mára ez lehetetlenné vált.³

CSERTELEP JELLEMZŐI

Csertelep elhelyezkedésében gyakorlatilag külön áll Padragtól, egy fizikailag jól körülhatárolható területről beszélhetünk. A telep egyetlen megközelíthetősége Padragkút felől van, egyetlen úton keresztül, itt közlekedik a busz is. Ajkára eljuthatunk a telepről autóval, de van rendszeres buszjárat és kiépített kerékpárút is a város irányába. A telep nem egy ütemben lett felépítve, és a házak típusai is eltérőek és ez alapján különböző területekre tagolható. Felépítésében annak ellenére, hogy tervezett település és az utcák nagy része párhuzamos, nem jellemzi négyzetes utcahálózat vagy túlzottan egyenes vonalak. Hangulatában inkább egy kis falura emlékeztet, mint egy szigorú vonalak mentén tervezett munkás lakótelepre. A központban ma buszmegálló, játszótér található, a kis bolt és a presszó megmaradt, de az iskola és óvoda már nem működik oktatási intézményként, az iskolában csökkent munkaképességűekkel foglalkoznak, az óvoda pedig magánkézbe került.

---

³ Ajka város önkormányzata: *Ajka város integrált városfejlesztési stratégiája*, Közép-Pannon regionális fejlesztési zrt, Ex Ante tanácsadó iroda, 2008, Budapest (pp. 92-97)

Jellemző háztípusok

Az első ütemben kétféle méretű ikerházak készültek el, ezek a déli részen találhatóak és ezek adják ki a telep nagy részét. A területet 550-650m²-es telkekre osztották fel. A házak alapterülete pedig 90 illetve 80m²-esek voltak. Az utcával párhuzamos beépítési mód jellemzi őket. A bejárat az épület oldalsó, oromfalas oldalára lett elhelyezve. Alápincézve, földszinttel és közös padlástérrel tervezték őket. Minden esetben tartozott a lakáshoz fürdő vécével és konyha. A méretben a különbséget az adta, hogy két vagy három szobás verzióban

lettek kialakítva. A klasszikus ikerházas tervezési mód jellemzi őket, azaz a belső elrendezés az egyik félben a tükörképe a másiknak. A kisebb alapterületű lakások utcára néző homlokzatán kettő, a nagyobbak pedig három darab ablak helyezkedik el. Az eltérő igények illetve keresetek szerint lehetett megszerezni a különböző méretű lakásokat. A legtöbb ilyen házat a lakók később a hátsó kert felé bővítették egy-egy épületrésszel, de ma már vannak tetőtér beépítéses kialakításúak is.

A második ütemben a telep északi részén található kockaházak épültek fel. A kockaházak építésének nagy hagyománya volt az országban ebben a korszakban. 1940-es és 1970-es évek között az egyik legjellemzőbb építési módnak mondható. A típus kialakulásának oka a szabályozásnak köszönhető. A telek beépíthetőségének méreteit addig alakították, míg nem a 9*9 vagy 10*10 méteres alaprajzi épületek váltak egyedül megvalósíthatónak a telkeken. A tetőforma kialakulásában szerepet játszik a háború utáni építőanyag hiány, mely a takarékos szerkezeti megoldásokat szülte. Fürdő, vécé minden esetben került ezekbe a lakásokba. A falusi tisztaszobából nappalit alakítottak ki. Ez azt jelentette, hogy a hagyományos parasztházakkal szemben ezekben a házakban minden szobának volt már funkciója. Ennek az építési módnak elterjedése a háború utáni lakásínségnek köszönhető. Emellett nagy népszerűségnek is örvendett, mivel az emberek státuszszimbólumnak tartották ezt a stílust. Ugyanis egyre kevesebben szerettek volna a hagyományos tornácos parasztházakban lakni, mivel az elmaradottságot jelentette számukra. Az első generációs bányászok a telepen feltehetően sokan jöttek paraszti háttérből, hiszen amikor a bánya megnyílt, nagyon sokan kerültek ipari munkakörbe a földművelés helyett. Mojzer Miklós definíciója szerint a kádárkocka „Kétszobás, többnyire „összkomfortos”, földszintes ház, két

széles, az utcára nyíló ablaka mögött a szobákkal és ezután a mellékhelyiségekkel: elő- és fürdőszobával, konyhával, kamrával. Az alaprajz a négyszögtől ritkán és kevéssé eltérő. A házon gúla alakú sátortető.”⁴ A telepen ezek az épületek villamos, illetve ivóvíz ellátással rendelkeztek. Az ivóvíz a padragi bányából kiemelt víz biztosította. A fűtés, illetve a meleg vízellátás fa, illetve fatüzelésű kályhával volt megoldott. (A tüzelő anyagot a bánya adta illetményezés formájában.) Alapterületük jellemzően 100 négyzetméter körüli.⁵

A telep dél-keleti területén, vegyesen találhatóak épületek. Egy részüknél az építész egy adott típusházat tervezett. A lényegi elemek nem változtak a házakon. A külső megjelenésük azonosak voltak, azonban a belső kialakítás nem volt egységes. Így egy egységes utcakepi megjelenést biztosított a területnek. A kétemeletes nyeregtetős épületek oromfalukkal az utcának fordulnak. Az épület fő méretei, illetve a tető formája volt adott, azonban a nyílászárók kiosztása, illetve a belső tér kialakítása a lakás tulajdonosa igénye szerint változott. Ezek mellett a típusházak mellett, kis számban ugyan, de jelen vannak új építésű családi házak is.

HIPOTÉZIS

Hipotézisünk szerint a telepen az élet összességében jelentősen megváltozott. A bányászkolóniák fontos jellemzője, hogy az ott lakók között létezik egy erős közös identitásérzet. A közösen végzett munka és a veszélyes körülmények miatt ezekben a közösségekben erős összetartás és egymásra odafigyelés alakult ki. Ezt még tovább erősítette a telepen való együtt lakás, ami egy kisebb, különálló területet jelentett a falu többi részétől, sőt akár önálló településként is megállta volna a helyét, hiszen saját közérttel, iskolával, óvodával rendelkezett. Amíg a bánya üzemelt és csak bányászcsaládok laktak a telepen, pezsgő volt a közösségi élet, jól ismerték egymást az ott lakók és létezett közöttük a munkásokra általában jellemző összetartás.

Feltételezésünk szerint a bánya bezárása óta a közösség nagymértékben átalakult, a régi bányászcsaládok leszármazottjai elköltöztek (elköltöznek) a telepről, az újonnan odaköltözők már nem ismerik olyan jól a helyben lakókat. Összetartásról sem beszélhetünk többé, mivel a közösen végzett munka, mint összetartó erő már nem létezik. Az újonnan odaköltözők számára pedig ez a régi, összetartó közösség ismeretlen és kérdés, hogy ők hogyan látják az életet a telepen. A közösségi élettel kapcsolatban érdekes lehet a közösségi események vizsgálata, hogy mennyire vesznek részt ezeken az ott lakók. Összességében azt vizsgáljuk, hogy a bánya bezárása mennyiben változtatta meg Csertelep közösségét, mennyire vált nyitottabbá a régebben zárt telep.

A fentiekben inkább arra keressük a választ, hogy kapcsolatok tekintetében, a társas viszonyokban mennyire zárt a telep. További pontja a vizsgáltunknak az Ajkával illetve Padragkúttal való kapcsolat felderítése. Feltételezzük, hogy Csertelep régebben kevésbé függött Ajkától, sokkal kevesebbet kellett bejárniuk a városba az ott lakóknak. Mára a bánya, mint kereseti forrás megszűnt, tehát a bezárása óta az ott élőknek a megélhetésnek ez az alapja nincs többé. Ez jelenthet egy felerősödött függést Ajka irányába. Feltételezésünk

---

⁴ Mojzer Miklós, 1971

⁵ <http://amiotthonunk.hu/epitesi-tanacsok/gondolatok-az-ikerhazakrol.html>

szerint főleg a munkalehetőség miatt tapasztalható egy migráció a telepről Ajka felé: Csertelepen illetve Padragkúton úgy gondoljuk, hogy gyakorlatilag semmilyen lehetőség nincsen, ezért az aktív korú lakosság a városba kényszerül. Ma mindent nem lehet helyben elintézni, az egyetlen dolog, ami a telepen található az a kisbolt kis választékkal. Az egyedüli szórakozási lehetőség a kis presszó a bolt mellett, de lehet, hogy sokak számára ez nem megfelelő a kikapcsolódásra. Mára nem működik az óvoda és az iskola, így emiatt is be kell menni Ajkára, de legalább Padragkútra, miközben régebben helyben járhattak iskolába a gyerekek.

Ezek alapján feltételezzük, hogy amióta a bánya bezárt és főleg mióta Padragkút Ajkához lett csatolva, megnőtt a várostól való függés mértéke. Ez a függés hatással van a telep közösségére, az ott lakók egymással való viszonyára is. Erős helyi identitás kialakulásában például a helyi iskolába járás is fontos lehet. Ha együtt tanulnak és nőnek fel a gyerekek, sokkal jobban fogják ismerni egymást, mint ha egy részük a faluba járna be tanulni, egy részük pedig a városba. Az Ajkával való kapcsolat vizsgálatánál kérdés, hogy egyrészt milyen gyakorisággal látogatják meg a telep lakói, másrészt hogy milyen céllal. Kérdés, hogy mi az oka annak, ha gyakrabban járnak be, azért van-e így, mert mobilabbak lettek az ott lakók, vagy rákényszerülnek. Egy szoros kapcsolatról vagy inkább függésről beszélhetünk-e.

MÓDSZERTAN ÉS FOGALOMMEGHATÁROZÁS

A kutatás szempontjából két szignifikánsan különböző időszakot különítettünk el a telep történetében. Az első időszak –a múlt – esetünkben a bánya bezárása előtti időszakot, a második időszak pedig – a jelen – a bánya bezárása óta eltelt időszakot jelenti. A két időszakot kicsit eltérően közelítettük meg, míg a múltat inkább interjúk és források segítségével, addig a jelent kérdőívekkel vizsgáltuk. Az interjúk segítségével arról szerettünk volna képet kapni, hogy milyen is volt az élet a telepen régebben. Ez egy sokkal szubjektívebb eredményeket adó kutatási módszer, ezért nem csak beszélgetések, hanem a bányászéletmódról és Ajka történetéről szóló források segítségével is igyekeztünk feltárni a múltat. A kérdőívünket elsősorban a már elkészült interjúk segítségével állítottuk össze. A kérdéseink a mai állapotokra vonatkoztak, ezekkel nem csak a volt bányászokat céloztuk, hanem minden ott lakót. Többek között arról kérdeztük őket, hogy mennyire érzik összetartónak a telep lakosságát, mennyire járnak be Ajkára illetve Padragkútra.

A „régén” és „most” fogalmi mellett több kifejezés is van, amit még a tanulmányunk elején fontos pontosabban meghatároznunk, hogy egyértelmű legyen, hogy mit is értettünk alattuk. Ilyenek a zártság, összetartás, jó ismeretség, bizalom. Akkor beszélhetünk egy zárt telepről, ha az ott lakók ismerőseinek nagy része is helyben található, ha a napi ügyeiket helyben intézik és kevésbé erős kapcsolatban állnak a környező településekkel. Tehát, ha a telep lakói nem nagyon hagyják el a telepet, de ezzel egy időben nem ott lakók se járnak be gyakran. Összetartásról akkor beszélhetünk, ha az ott lakók segítenek egymásnak, ha kell; törődnek egymással. Mennyire állnak bizalommal egymáshoz, mennyire érzik biztonságban magukat a telepen. A biztonságérzet jelentheti a zártságot is, hiszen a szomszédok ritkán lopnak egymástól, így ha zárt a település és kevesen járnak be idegenek, akkor nagyobb a biztonság is. Mindez összefügg azzal is, hogy mennyire ismerik egymást a lakók, ha jól ismerik szomszédjaikat, az nagyobb mértékű összetartást is jelent. Mondhatjuk, hogy jól

ismerik egymást a telepen élők, ha egyrészt ők maguk is így érzik, és amikor megkérdezzük, hogy hol találhatóak az ismerőseik, említenek olyanokat, akik a telepen laknak.

BÁNYÁSZIDENTITÁS, MUNKÁSIDENTITÁS

Az elkészített kérdőívek és források alapján a következő oldalakon a bányászok életmódját fogjuk tárgyalni. Ez fontos annak megértésében, hogy mi jellemezte régen a telepi életet. A forrásokból inkább általános információkat tudtunk kapni az életmódjukról, míg az interjúk specifikusan Csertelepről adnak képet. A kutatás során két interjút készítettünk el, egyet egy olyan bányással, aki úgy került ide, hogy a bányában kapott munkát, így házat is a telepen. A másik beszélgetést egy olyan személlyel folytattuk, akit sokan neveztek meg, mint központi személyt. Kiderült, hogy valóban szerepet játszik a közösségi események szervezésében. A másik bányással ellentétben, ő a telepen született, ott is járt iskolába. Ráadásul foglalkozik a hely történetével, tehát sok hasznos információval tudott szolgálni.⁶

A második világháború után megnőtt a nehézipari beruházások száma, és ezzel együtt megugrott az energiaigény is. Ennek oka volt egyrészt a szocialista ideológiának megfelelő erőltetett iparosítás, főleg a nehéz- és hadiipar területén. Alapvetően cél volt a paraszti társadalom felszámolása, és a földműveseknek az iparba való „átirányítása”, a mezőgazdaságon alapuló országot a „vas és acél országává” formálni. Azonban ezeknek a fejlesztéseknek nem volt racionális alapja, valójában csak a szovjet háborús, ideologikus törekvések szolgálták. Olcsón beszerezhető és az országban nagy mennyiségben megtalálható energiahordozó volt a szén, így jó alapként bizonyult az ipari fejlesztésekben. A bányák mellett ipari városok épültek sorra, ezek közé tartozott Ajka is. Csingervölgyben hagyományosan is jellemző volt a szénbányászat, Padragon pedig újabb bányák nyíltak a korszakban. Mára a szén nem olyan jelentős energiaforrás, fontosságát elveszítette, így a bányák is sorra zártak be, ami ezeken a településeken, társadalmi feszültségeket okoztak, hiszen életükben nagy jelentőséggel bírt a bányászat. Másik ok volt maga a rendszerváltás a bányák bezárására, ekkor már többé nem kellett kiszolgálni a szocialista rendszer céljait.

⁷ Ilyen bányavárosokra nagyon sok példát találhatunk az ország területén ezek, a szocialista korszakra jellemző „csinált városok” voltak. Az államosítások során a magyar szénbányászat 90%-a állami kézbe került és ezzel az ott dolgozó munkásság is nagyban az ellenőrzése alatt állt. A szocialista rendszer ideológiájának

⁶ Czetz Balázs: „Szerencse fel! Szerencse le! Ilyen a bányász élete” - A kigyón-balinkai bányászok élet és munkakörülményei az első öt éves terv idején. In: Politika és mindennapok

⁷ Tilhof Endre: *Ajkai Krónika*, 2009, Ajka

megfelelően a nehézipari termelés fejlesztését kiemelten fontosnak tartották és ebbe a bányászat is beletartozott. 1948-ban zajlott le az első bányászverseny, ami Tatabányáról indult, de végül országos méreteket öltött. 1949-ban készült az első öt éves terv, melyben meghatározták, hogy a széntermelést évi 7 millió tonnával növelni kell, illetve 300 ezer új munkás munkába állítását tervezték. Összességében cél volt az agrár-ipari országból ipari-agrár országgá válás és a bányászati fejlesztésekre 2465 millió forintot beruházást terveztek.

Az újonnan létrejövő ipari körzetek nagyszámú embert vonzottak maguk közelébe, de ezzel párhuzamosan az infrastruktúra eleinte nem tudott lépést tartani. Ennek eredményeként megjelent problémaként a lakáshiány és megugrott az ingázók száma is. Megoldásként munkásszállókat építettek fel a problémás területeken, de valójában sok helyen ezek sem tudtak elegendő szálláshelyet adni. A munkásszállók mellett külön lakótelep is épültek a munkások számára. Voltak köztük zsúfolt lakótelepek, családi házakból álló telepek, de léteztek csak az igazgatók számára épült házak is. A lakótelepeken sokszor rossz körülmények uralkodtak, jellemző volt a zsúfoltság, takarítás teljes hanyagolása, és például egy forrás alapján „Padragon még víz sem volt, a fürdést a szomszédos szállón oldották meg, ivóvízért pedig a közeli faluba kellett lejárni”⁸ Ingázók a lakásépítések ellenére is maradtak, őket busszal hozták be a bányához. „A távol lakó dolgozók bejárását – csakúgy, mint manapság – rendszeresen közlekedett autóbuszokkal oldották meg.”⁹ A padragi bányához hozták embereket például Hegyesdről, Kapolcsról, Öcsről, Nyirádról és sok más településről¹⁰. Összességében, elég változatos képet mutattak a bányászok és munkások számára felhúzott lakótelepek. A felépült telepeken a bányászok kedvezményesen juthattak házakhoz vagy lakásokhoz, sok helyen ezzel is próbálták odacsalni a munkaerőt. A házakért cserébe fizetni kellett, de nem nagy összeget, ellenben általában alá kellett írni egy szerződést, hogy a bányában fog dolgozni x évig.

ahol lehetett, itt Padragon is.”

„Kelltt valamit fizetni, de olyan minimális összeget kellett fizetni, hogy..olyan jelképes összegnek felel meg, de alá kellett írni, mondjuk 5 vagy 10 évet, hogy itt dolgozik (...) minden 5 évben elengedtek 5000 forintot automatikusan”

„Mi, hát holnapután...annál a bányánál fogsz jelentkezni, itt vannak a papírjaid..hát nem volt probléma, volt legényszálló mindenhol, voltak éttermek,

⁸ Czetz Balázs: „Szerencse fel! Szerencse le! Ilyen a bányász élete”- A kisgyón-balinkai bányászok élet és munkakörülményei az első öt éves terv idején. (pp. 20) In: Politika és mindennapok

⁹ Czetz Balázs: „Szerencse fel! Szerencse le! Ilyen a bányász élete”- A kisgyón-balinkai bányászok élet és munkakörülményei az első öt éves terv idején. (pp. 29) In: Politika és mindennapok

¹⁰ Szabó Jenőné: *Padrag évszázadai* (Falutörténet), 2005, Civil Fórum Padragkútért Egyesület (pp. 80)

A bányászok¹¹ jövedelme igencsak változatos lehetett, attól függően, hogy mennyire voltak szakképzettek, mennyi tapasztaltuk volt és mennyire volt veszélyes a munka, amit végeztek. A vájártanulók pedig órabérben kapták a fizetésüket. Minél veszélyesebb volt a munka, annál több pótlékot kaptak, ez akár az alapbérüknek a 100%-a is lehetett. Ez azoknak járt azoknak, akik oxigénhiányos munkakörnyezetben dolgoztak, de veszélyforrás lehetett az esetlegesen az aknába bezúduló víz is. A pótlékok mellett a járandóságok közé tartozott a munkaruha, felszerelés, a vájároknak sisak illetve az illetményezés is. Aki egy évig műszakmunka nélkül dolgozott, a bányásznapon jutalmat kapott, ez akár elég jelentős összeg is lehetett. „A bányászok a korszakban privilegizált helyzetben voltak. A kemény és veszélyes munkát igyekeztek a lehetőséghez mérten kiemelt fizetéssel honorálni”¹² Az egyik interjúalanyunk állítása szerint: „Jó pénzt fizettek érte”. Jelentős ünnepnap volt a bányászok életében az évente megrendezett bányásznapi, ekkor egy összegben kapták meg a jutalmakat:

„Ekkor fizették a hűségjutalmat...Ekkor kapta az ember a komoly summát.”

„Szeptember első vasárnapján szokták kifizetni általában. Ilyenkor egy bányászok ünnepséget tartottak és ilyenkor egy havi bért kapott ilyenkor jutalomként a bányász. Ez egy nagyon komoly összeg volt.”

„Ha valaki minél több időt töltött el a bányánál, annál magasabb százalékot kapott, tehát az évi jövedelmének 19,5%-ot kapott, aki bányász volt. De aki csak bányában dolgozó, az 14%, a külszíni dolgozók 9-10%-ot”

A szocializmus előtt gyakori volt a bányászok körében a kétlakiság, tehát a bányamunka mellett (főleg a nyári szezonban) mezőgazdasági tevékenységgel egészítették ki jövedelmüket. De ezt a kétlakiságot az új rendszer nem tolerálta, még szezonálisan se, hiszen ideológiai célja volt az agrárnépességből ipari népességet kovácsolni. Ennek ellenére a szükség miatt mégis sok bányász élt ilyen kettős életet, sőt a bányászlakótelepeken is előfordult állattartás (ezt később betiltották). A Kádári konszolidáció alatt sok tekintetben enyhültek a szabályok, az életszínvonal növelése érdekében engedékenyebbé vált a rendszer. Így megengedett lett a háztáji gazdálkodás és kialakult a második gazdaság. Az interjúk és a látottak alapján kiderült, hogy Csertelepen is jellemző volt, hogy a munkaidő után földműveléssel, vagy akár csak a saját kert művelésével próbálták kiegészíteni jövedelmüket. Ez még ma is megfigyelhető, hogy ahol volt bányászok laknak, a kert művelve van, de az újonnan odaköltözőknél valóban gyakori az olyan ház, ahol a kert csak díszkertként működik.

„A mellékjövedelmet általában azt a bányász a szőlőből, a mezőgazdálkodásból pótolta a gyerekeknek, egy részük a csékúti hegyen vett szőlő területet aztán a szőlő mellett kezdtek el kertészkedni, gyümölcsfákat telepíteni. A másik meg az, hogy abban az időben nagyon sokan jártak a TSZ-hez különböző szezonális munkákra, a bányászok aratásban vettek részt. (...) A lényeg az hogy, nem minden de nagyon sok család vállalt egy bizonyos 10föld kukoricát, 10sor krumplit”

¹¹ Kép: Tilhof Endre: *Ajkai Krónika*, 2009, Ajka

¹² Czetz Balázs: „Szerencse fel! Szerencse le! Ilyen a bányász élete”- *A kisgyón-balinkai bányászok élet és munkakörülményei az első öt éves terv idején.* (pp. 30) In: *Politika és mindennapok*

„Általában, minden bányászoknál gyakori volt...Tyúkok általában minden hol voltak, de disznó is nagyon sok volt.”

Ilyen körülmények között, ezeken a zárt telepeken kialakult a bányászok között egy fajta közös identitás és összetartás, önálló gondolkodásmód hasonlóan a munkásokhoz. Hasonló település volt Bodajk: „A részben felépült lakótelep azonban jól érzékelhető módon elszeparálódott a falu többi részétől. A kezdeti időkben nem is nagyon tekintették a település részének. Erősítette ezt az érzést az is, hogy a telepieknek külön iskola, óvoda épült. Az egyik leányszálló alagsorában még külön bölcsődét is működtettek. A bányászok a saját szórakozóhelyeiket látogatták, elkülönülve, egymás között töltötték szabadidejüket is.”¹³ A padragi bányában kevesebb dolgozó volt, és a bányászlakások se különültek el ilyen mértékben, ugyanis a legényszállók és sok bányászlakás a faluban épült fel. Csertelep azonban inkább a fenti leíráshoz hasonlóan különálló részként működött, saját iskolája, óvodája, boltja és presszója volt, ami nagyban hozzájárulhatott a társadalmi összetartozáshoz. A bányászok életében erős összetartó erő volt a közösen végzett munka, de ennél is jelentősebb volt a munkával járó veszélyek, a kiszolgáltatott körülmények a bányában. Mindenkinek egyformán kellett tisztelnie a másikat és az egyénen felül a bánya volt a fontosabb, mert egy apró hiba is végzetes lehetett. Az egyik interjúalanyunk így mesélt az egymás iránti bizalom szükségességéről és az összetartásról:

„Megtanulták, hogy itt, aki egyszer valakinek táskájába vagy zsebébe belenyúlt, a kabátja fel volt akasztva a bányában tők sötét helyen, olyan helyen, ahol senki se tudott semmit se, se bizonyítani, semmit, addig márták a többiek, amíg el kellett menni, szal így alakultak ki. Szóval, hát mostohakörülmények voltak a bányában ám azért.”

„A szegénység, a nehéz körülmények, az embereket összekovácsolják, sokkal jobban figyelnek egymásra...”

„Onnét, a munkahelyről, onnét ismerte mindenki a másikat.”

Padragkúton jellemzőek volt a bányászokat összetartó közös programok és klubok, melyeket a bányatársaság szervezett meg. Volt Bányász Sportkör, labdarúgó szakosztály Padragi Bányász névvel. Csertelepen is volt sportpálya, közkedvelt kikapcsolódás volt a focizás és Ajka városa és Padragkút futballcsapatai között állandó versengés volt. A bánya támogatásával alakult Bányász Tánccsoport és volt színjátszó csoportja is. A bányászmunkás című havilapból pedig arról értesülhetünk, hogy: *„Felejthetetlen nap volt az Ajka – Padragkút Néptáncgyűttes életében 2013. április 29-e, amikor Budapesten átvehették a Magyar Szakszervezete Országos Szövetségének Művészeti Díját.”* Ebből látszik, hogy a klubok közül van, ami a mai napig létezik. 1967-ben elkészült a bányaüzem művelődési háza klubszobákkal, színpaddal és könyvtárral, még napközi otthon is volt a nyugdíjasok számára és alakult bányász férfikórus is. 1993-ban létrejött a Bányász Kulturális Egyesület, melynek célja a bányászok érdekvédelme, a hagyományok ápolása. A hagyományok őrzése, rendszeres megemlékezések összességében jellemzik a mai napig a bányásztársadalmat.

---

¹³ Czetz Balázs: *„Szerencse fel! Szerencse le! Ilyen a bányász élete”- A kisgyón-balinkai bányászok élet és munkakörülményei az első öt éves terv idején.* (pp. 42) In: Politika és mindennapok

Ajkán például idén tartották a 63. bányásznapi napokat, ahol megemlékeztek az ajkai szénbányászati 139 éves múltjáról.¹⁴

A közösségi életről azt tudtuk meg a beszélgetések alapján, hogy valóban sok lehetőség volt és pezsgő volt az élet a bánya idejében. A csertelepi fiatalok nem különültek el teljesen a falu többi lakójától, inkább az számított, hogy ki kinek volt osztálytársa, onnan ismerték egymást. Persze ehhez hozzátartozott, hogy az iskolások nagy része bányász családdhoz tartozott.

„Sok kiegészítő létesítmény volt, például a kultúrház, amit a bánya üzemeltetett, sportpálya, a bánya üzemeltette a szociális könyvtárat”

„A fiataloknak nagyon sok szórakozási lehetősége volt..a bállok nagyon jók voltak..no meg a búcsúi bál..”

„December elején, amikor kezdődtek a disznóölések, akkor december 15 körül kezdődtek és egész karácsonyig mentek egyik a másikhoz. „na te mikor vágod?Szombaton?” és akkor így összegyűltek.”

„Mi csertelepi gyerekek mindig a művelődési házba jártunk föl, ott volt az élet. Oda jártak a padragiak, oda jártak a csékútiak, az egy találkozó hely volt. Ott olyan nyüzsgő élet volt, ott annyi szakkör volt, ott annyi féle lehetőség volt...”

Elmesélték, hogy hetente kétszer próbált a helyi zenekar a kultúrház nagytermében, ezt bárki ingyenesen nézhette: *„oda felültünk, közben elcigaretáztunk, elsöröztünk, mert ugye mindig zsványok voltunk”*

Megtudtuk, hogy telep mai életében vannak próbálkozások, hogy összetartsák a közösséget. Ebben főszervező az egyik interjúalanyunk, az ő kezdeményezése például a „Mindenki karácsonya”. Minden karácsonykor felállítanak egy karácsonyfát a kis központban és összegyűlnek, van aki visz süteményt, forralt bort. Ezzel nem csak a régi közösség megtartása a céljuk, hanem az újonnan odaköltözők bevonása is a közösségi életbe, annak elérése, hogy valóban jó közösség létezzen a telepen. Szintén ugyanezen személy kezdeményezésére jött létre a Padragi Bányász Hagyományőrző kör 2005-ben, aminek a régi közösség összetartása volt a célja.

„azért azt elmondanám neked, hogy amikor megszűnt a bánya, elmentem egy haveromhoz, azt mondtam neki, hogy ”gyerekek nem hiányzik nektek a sok haver?” és akkor azt mondta, dehogynem...valamit ki kéne találnunk , hogy néha azért legalább találkozzunk. Legalább a bányásznapi napkor...és ez volt a fő célunk és létrehoztuk a Padragi Bányász Hagyományőrző kört (...) és azóta is tart ez a dolog”

---

¹⁴ http://www.infoajka.hu/hir_olvas/permalink:ajka-varos-fellendulese-a-szennek-koszonheto-harom-napig-egyutt-unnepeltek-a-banyaszok-2013-09-09-211038/

KÉRDŐÍVEK

Az eddigiek során írtuk le mindazt, amit a források és az interjúk segítségével megtudtunk a telep történelméről, és a bányász életmódról. A témát próbáltuk több oldalról megközelíteni, ezért úgy határoztunk, a mai helyzet vizsgálatára kérdőíveket készítünk. Ezekkel azokra kérdéseinkre próbáltunk választ kapni, amik arra vonatkoznak, hogy ma milyen a telepen az élet. Ezért ezek kitöltésénél nem csak a volt bányászokat céloztuk meg, hanem mindenkit, aki ott lakik, hiszen a mai helyzetben nagyon is jelentős azok véleménye is, akik csak kevésbé régen költöztek a telepre. Ezekkel a kérdőívekkel lehetőségünk volt összehasonlításokat is tenni a bányászok és nem bányászok véleményei, szokásai, kapcsolatai között. A kérdőívek célcsoportja a 18 év feletti Csertelepi lakosok voltak. A telep összlakosságának nagyjából felével sikerült kitölteni a kérdőívet, összesen 70 egyén válaszolt a kérdéseinkre.

A kérdőívekkel kapcsolatban annyiban állhat fenn a torzítás veszélye, hogy a helyszínrre csak napközben volt lehetőségünk kimenni. Általában déltől, délután 6-ig tudtuk a kérdőíveket kitölteni azokkal, akiket otthon találtunk, de ebben az időszakban sajnos sok házban nem voltak otthon. A középkorú, dolgozó réteget, csak kis számban értük el emiatt. A szünidő miatt elképzelhető, hogy a tehetősebbek külföldön, vagy az ország más részén nyaraltak. Nagy nehézséget okozott, hogy a jobb módú középkorú édesanyák, akik egyedül, vagy kisgyermekekkel voltak otthon sokkal bizalmatlanabbak voltak. Térképen jelöltük azokat a helyeket, ahonnan elküldtek minket, vagy ki se jöttek. Általánosságban elmondható, hogy a középkorú emberek bizalmatlanabbak voltak, mint az idősebbek. Időhiányra, vagy érdektelenségre hivatkoztak és sokszor ki se jöttek, mivel ottlétünkön éppen az utcákat járó árusok is megjelentek a telepen. További torzítást ad a tény, hogy nagyon sok helyen nem jött ki senki a csengetésre. Feltételezhetjük, hogy olyan családokról van szó, akik éppen a munkahelyükön voltak az adott időpontban. Ezért azokon a helyeken, ahol semmilyen reakciót nem kaptunk, újból próbálkoztunk egy későbbi időpontban – sajnos sokszor sikertelenül. Ezek miatt fenn áll a lehetősége annak, hogy a magasabb jövedelmű, dolgozó, középkorú korosztály alulreprezentált lett a mintában. Azoknál a kérdéseknél, ahol a régebbi, a bánya bezárása előtti időszakról érdeklődtünk, csak az emlékekre támaszkodhattunk, melyek természetesen nem feltétlenül fedik teljes mértékig a valóságot.

MEGKÉRDEZETTEK

Kérdőív felépítése

Demográfia: Általános esetben kérdőívünk 24 kérdésből állt. Azokban az esetekben, amikor egy volt bányásszal beszélgettünk, akkor még 6 egyéb kérdést is feltettünk. A kérdőív első részében általános témákat érintettek a kérdések, melyekre demográfiai adatokra vonatkoztak. Ebben szerepelt a kérdezettek kora, vagyoni helyzete, szakképzettsége, családi állapota. Ezek mellett megkérdeztük, hogy hol születtek és milyen okból költöztek ide. Ebből azt szeretttük volna megtudni, hogy az ország mely részeiről érkeztek a telepre az ott lakók. Kíváncsiak voltunk, hogy milyen ennek az eloszlása, mennyire érkeztek a megyéből és mennyien az ország távolabbi pontjairól. Abból, hogy miért költöztek oda, elsősorban azt szeretttük volna megtudni, hogy milyen arányban lakják még ma is bányászok illetve azt, hogy ma mi vonzza a telepre az odaköltözőket.

Mikor született?
Hol született?
Hány éve lakik itt?
Mi miatt költözött ide?
Mi a legmagasabb iskolai végzettsége?
Mi az ön családi állapota?
Hol végezte az iskoláit?

Kapcsolatok, egymáshoz való viszony: Kérdőívünk második szakaszában azokra a kérdésekre kerestük a választ, amik az ott lakók társas viszonyaira vonatkoznak. Itt arra voltunk kíváncsiak, hogy mennyire érzik azt, hogy jól ismerik a telep többi lakóját a kérdezettek, mennyire érzik magukat biztonságban, mennyire érzik összetartónak az ott lakókat. Az ismerősök térbeli elhelyezkedésére is ezekkel a kérdésekkel kívántunk fényt deríteni. Ezzel azt vizsgáltuk, hogy mennyire jellemzik helyi kapcsolatok az ott lakókat, vagy mennyire jellemző, hogy a telepen kívül vannak az ismerőseik. Ezt 4-es skálákkal vizsgáltuk, ezzel a módszerrel gondoltuk legjobban mérhetőnek kérdést. A skála 4 pontjából választva nem volt lehetőségük csak feketén fehéren igennel, nemmel válaszolni, így árnyaltabb képet kaphattunk. Úgy döntöttünk, hogy nem alkalmazunk 5 fokú skálát, mert a páratlan számú skáláknál meg van a lehetősége annak, hogy sokan a középső, semleges pontot választják, de ebben az esetben ezt el akartuk kerülni. Kíváncsiak voltunk, hogy napjainkban mennyire járnak el közösségi eseményekre, illetve, hogy milyen gyakran vannak ilyen események – egyáltalán tudnak-e róla az ott lakók. Ezeket a kérdéseket azért tettük fel, mert az egyik interjúalanyunk sokat mesélt arról, hogy milyen sok programot szerveznek és kíváncsiak voltunk, hogy ez a valóságban mennyire igaz, mennyire működik. Vizsgálni akartuk, hogy az újonnan beköltözöttek mennyire tudtak beépülni ebbe a közösségbe.

Egytől négyig terjedő skálán mennyire érzi összetartónak a telep lakóit? (ahol egy jelenti, hogy egyáltalán nem, 4 pedig azt, hogy teljes mértékben)
Egytől négyig terjedő skálán mennyire érzi biztonságban magát a telepen? (ahol egy jelenti, hogy egyáltalán nem, 4 pedig azt, hogy teljes mértékben)
Mennyire ismeri a telep többi lakóját?
A legközelebbi ismerősei, barátai hol laknak?
A munkahelye hol található?
A munkatársaival mennyire tartja a kapcsolatot munkán kívül?

Mikor vett részt legutóbb szervezett közösségi eseményen?

Ha részt vett, hol volt ez az esemény?

Tudja, hogy milyen gyakran vannak szervezett közösségi események a telepen?

Kapcsolat Ajkával és Padragkúttal: A harmadik részben azt vizsgáltuk, hogy a mai Csertelep mennyire kötődik, illetve függ Ajkától és Padragkúttól. Itt rákérdeztünk arra, hogy milyen gyakran járnak be a városba illetve a faluba és ha bemennek, milyen okból mennek be. Ebben a témában is fontosnak láttuk, hogy különbséget tegyünk a régebb óta itt lakók, illetve az elmúlt időszakban ideköltözötték között. A bánya ideje alatt Csertelep gyakorlatilag egy független mikro településként működött. Mióta a közös munkalehetőség megszűnt, nagyban átalakultak a gazdasági lehetőségek is. Kíváncsiak voltunk, hogy a lakók milyen gyakran mennek be Ajkára, vagy Padragkútra. Feltételeztük, hogy ma már ez a kapcsolat sokkal erőteljesebb, mint régebben volt. Vizsgálni akartuk, hogy mik azok az okok amik miatt a helyiek elhagyják a telepet és beutaznak a városba. Ezek közé tartozhat például a munkahely, ügyintézés vagy az ismerősökkel való találkozás is. A kérdőív összeállításánál igyekeztünk minden lehetőségre gondolni és megadni válaszlehetőségként, de mindennel nem tudtunk számolni. Például Padragkút esetében nagyon sokan kifejezetten a postát említették, mint célpont a látogatásra, ezért ezt később bele is raktuk a lehetőségek közé. Ez utóbbi a társas kapcsolatokra vonatkozik, ha ismerőseivel találkozni sokan mennek a városba, inkább jellemezheti a telep zártságának eltűnését. A munka illetve ügyek intézése inkább kényszer lehet, ha ezek miatt mindenképpen be kell menni Ajkára, attól lehet, hogy a személyes kapcsolatok tekintetében továbbra is zártnak mondhatjuk a telepet. Összességében, kíváncsiak voltunk, hogy ez az ingázás, gátja-e egy erős csoportszellemű lakóközösség kialakulásának.

Milyen gyakran jár be Ajkára?

Milyen okból szokott bemenni Ajkára?

Milyen gyakran szokott bejárni Padragkútra?

Ha bemegy Padragkútra, milyen okból teszi?

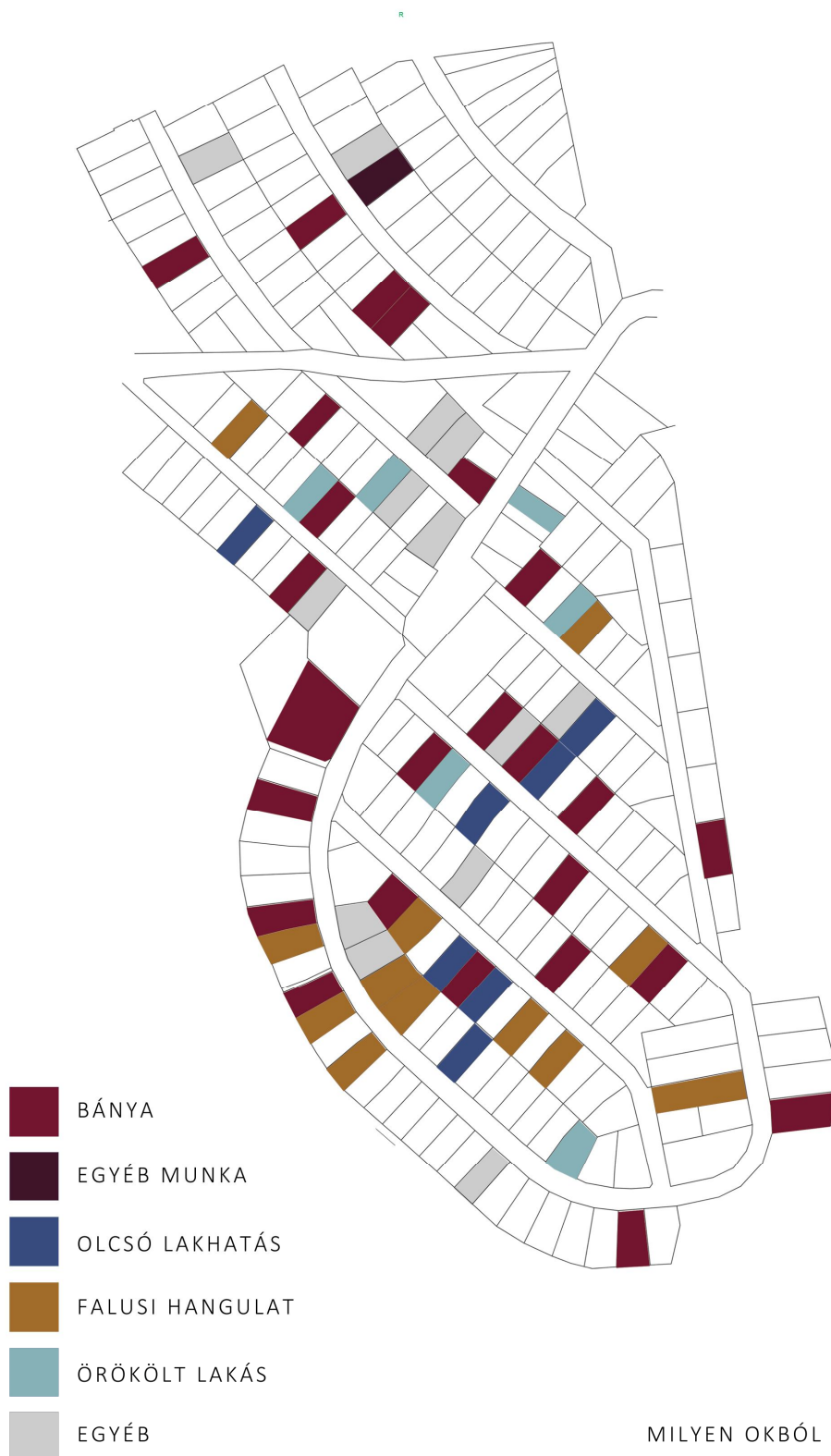
Régen és most: A kérdőívünk végén szerepeltek a bányászoknak szánt extra kérdések, ezek arra az időszakra vonatkoztak, amikor még a bánya üzemelt. Megkértük, hogy próbáljanak meg visszaemlékezni, hogy mennyire volt összetartó a telep akkor és most. A kérdőív elején szerepeltek már ezek a kérdések, de más kontextusban, ez esetben mint összehasonlítás, úgy gondoltuk, hogy így más válaszokat fognak adni. Ebben a blokkban voltak kérdések arra vonatkozóan is, hogy mennyire jártak be nem ott lakók a telepre régebben illetve mennyire járnak be napjainkban. Ez a kérdés abban lehet érdekes, hogy mennyire zárt a telep, ha gyakran járnak be mások is, akkor azt jelenti, hogy nyitottabb, de ha például csak rokonok, az egy zártabb helyet jelent. Ezekre a kérdésekre is a válaszlehetőségek egy 4-es skálának feleltek meg.

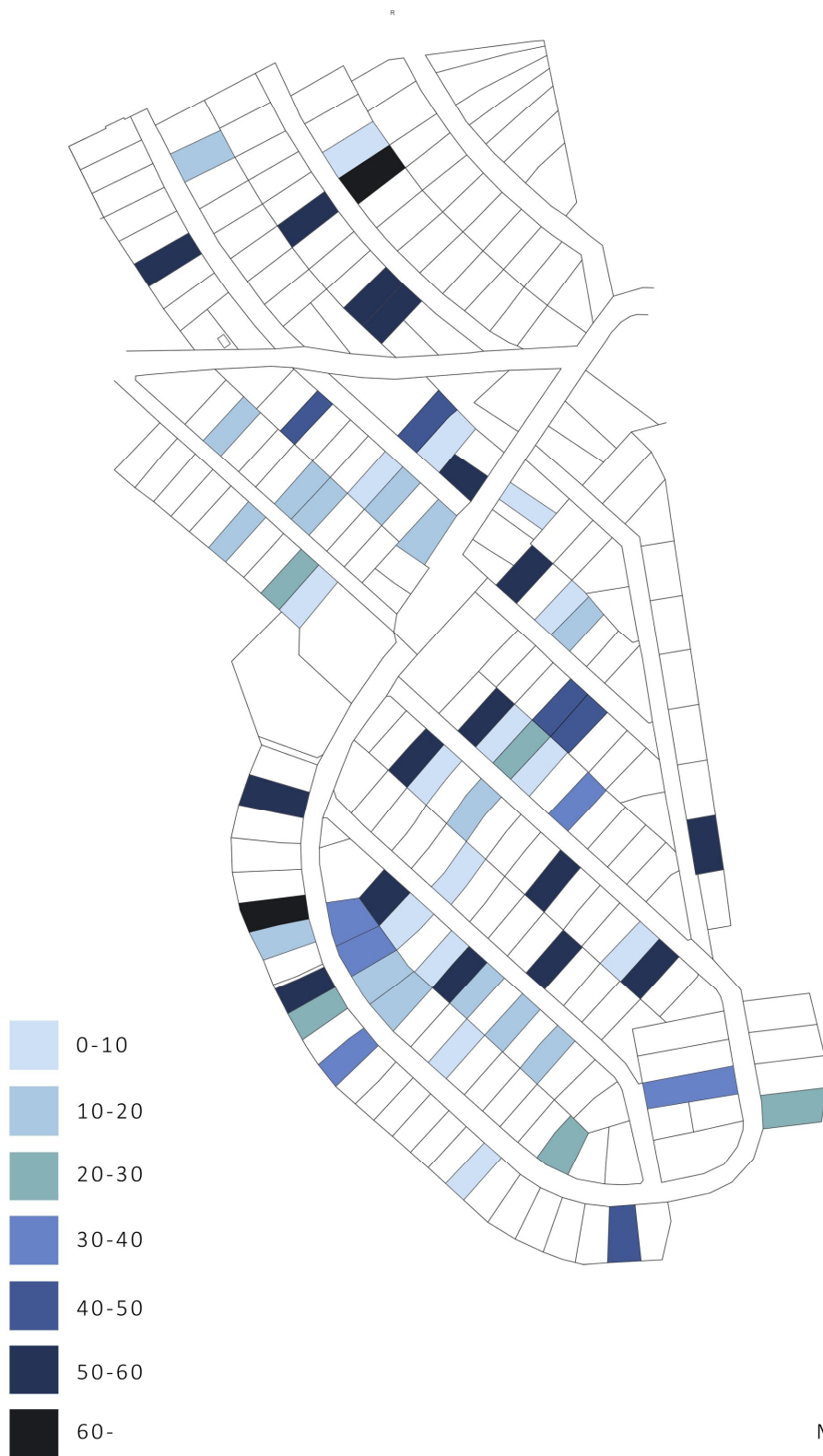
Mikor ideköltözött, mennyire érezte összetartónak a lakóközösséget?

A bánya bezárása előtt mennyire ismerte a telep lakóit?

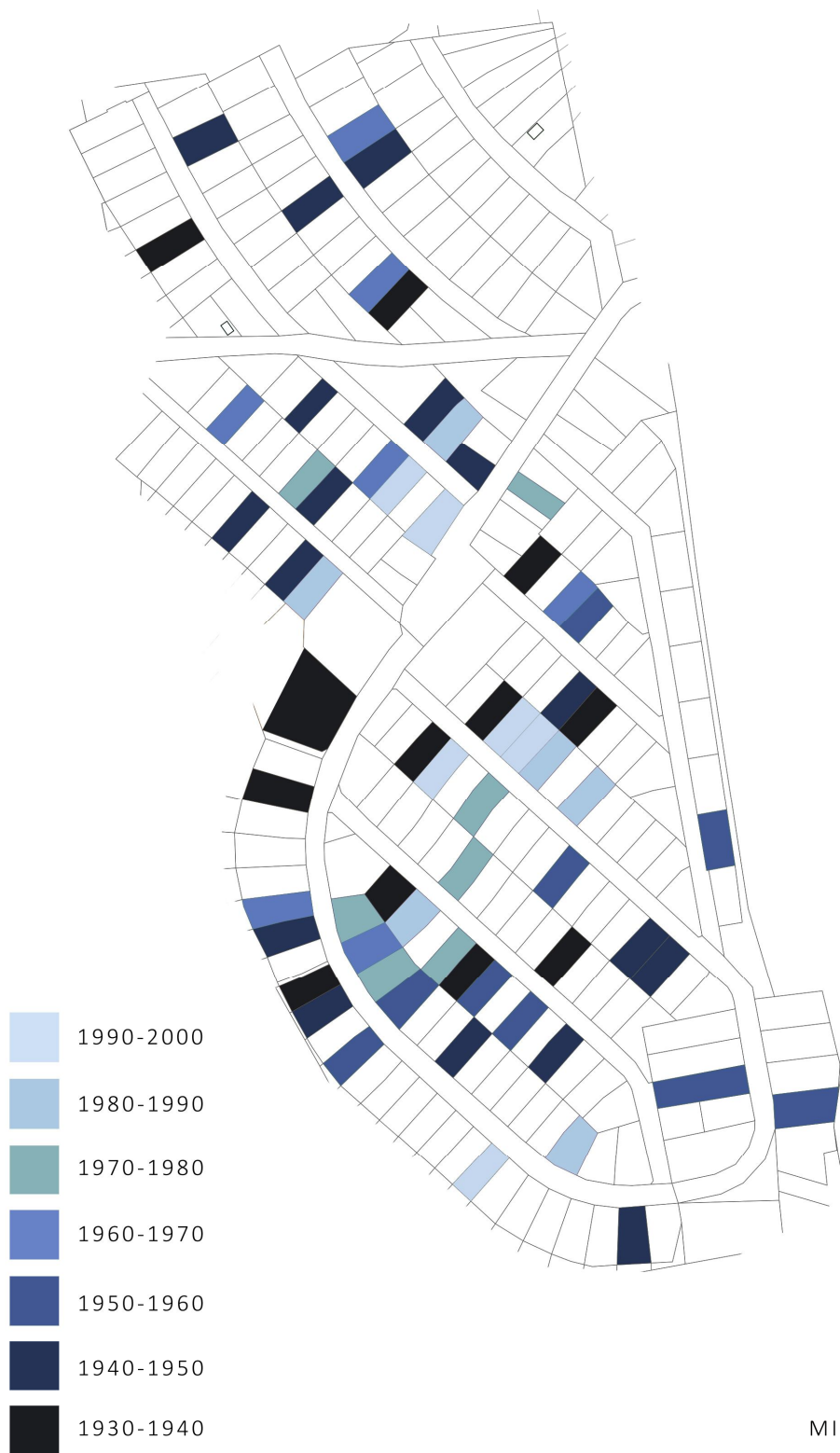
A bánya bezárása előtt mennyire jártak be a telepre a nem ott lakók?

Napjainkban mennyire járnak be a telepre a nem ott lakók?

MIÓTA LAKIK ITT?

MIKOR SZÜLETETT?

- SZINTE SENKIT
- KIS RÉSZÉT
- NAGY RÉSZÉT
- MINDENKIT

MENNYIRE ISMERI A TELEP LAKÓIT?

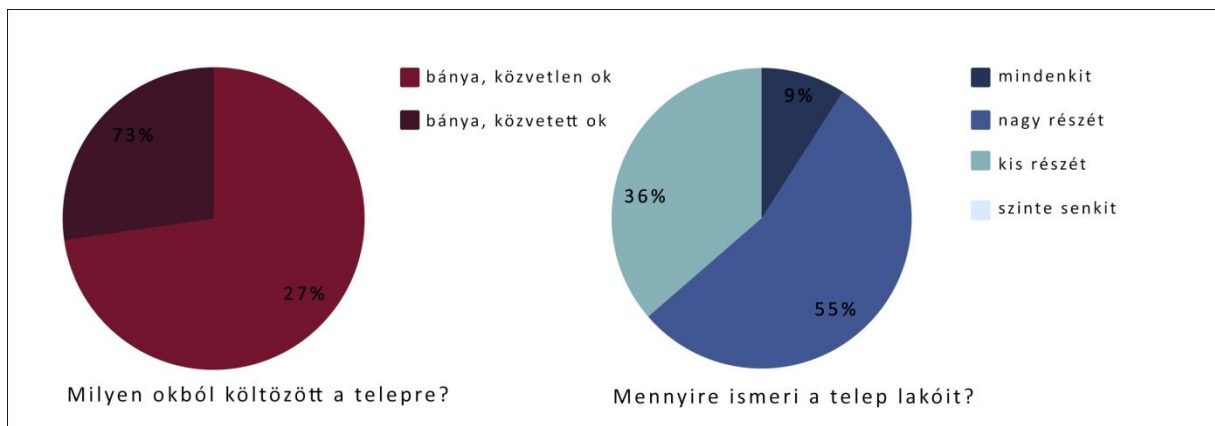
EREDMÉNYEK

A telepre való költözés ideje és oka, és annak összefüggései, hogy mennyire ismerik egymást a kérdezettek

A telepre költözés idejét vizsgálva több elkülönülő csoportot hoztunk létre. Ezt a szeparációt az alapján készítettük, hogy az adott „típusból” hány fő van, illetve, hogy a hipotézisünkkel összevethető legyen a kapott összefüggés. Az első ilyen csoport, amely szignifikánsan elkülönülő jegyeket mutatott az a réteg, akik 50 évnél régebb óta költöztek a telepre. A válaszadók 20%-a tartozik ebbe a halmazba. Ezek közül mindenki az ide költözés okára vonatkozó kérdésünkre a bányát, mint közvetlen, vagy közvetett okot adta meg válaszul. Természetesen ez az időszak (50-es 60-as évek) mikor Csertelepet kialakították. E csoport tagjai között a korukat vizsgálva 2 különböző generációt választhatunk szét. Az egyik a telep kialakulásakor viszonylag fiatalon ideköltözők, akik 80-as éveikben járnak. A másik az utóbbi korosztály leszármazottjai, akik itt nőttek fel, ide jártak iskolába, óvodába stb.

Erről a csoportról mi azt feltételeztük, hogy jól ismeri a telep többi lakóját, hisz ők élnek itt a legrégebben. Érdekes eredményt mutatott azonban a vizsgálatunk, mivel nem hozta a várt értéket. Ez a csoport abszolút különböző válaszokat adott, arra a kérdésünkre, hogy mennyire ismeri az itt élőket. Ehhez megjegyzésként érdemes megemlíteni, hogy a teljes 70 megkérdezett közül csak ebben a csoportban jelent meg olyan válasz, amely teljes mértékben - azaz gyakorlatilag mindenkit - ismer. Ez azonban csak az 5%-a az összes megkérdezetteknek.

Ez a változónak mondható eredmény annak tudható be a megkérdezettek szerint, hogy a régiek közül sajnos már sokan elmentek, és hogy nagyon kicserélődött a telep lakossága. Az új beköltözőkkel nehéz kapcsolatot teremteni, nincs a bánya, amely összekötötte őket. A közös élettér nem elegendő arra, hogy újra ismerősi közösség alakuljon. Ez az eredmény nagyban alátámasztotta hipotézisünket, miszerint a régi zárt közösség, mára már felbomlott.

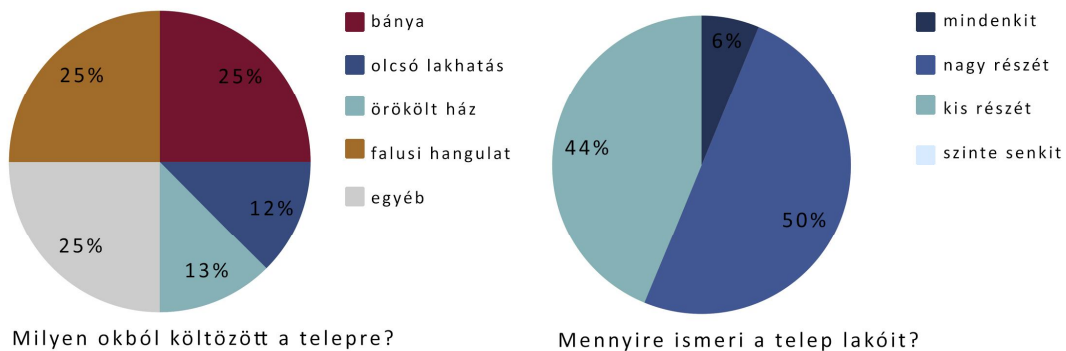

A következő csoport az a réteg, akik 20–50 év közötti időszakban költöztek ide. Ez a halmaz is az összes megkérdezett körülbelül 20 %-a. Ez az időszak amikor a telepen már minden egyes házat megépítettek, illetve az ott élők egésze a bányában dolgozik. Csertelep történetében, ez a korszak az, amikor a legalacsonyabb volt a migráció. A szénkitermelés, illetve a bánya leállításának hosszú folyamata volt, mely körülbelül 20 éve kezdődött. Ennek következménye volt egy lassú lakosságcsere. Ennek a csoportnak a 33%-a jelölte meg az

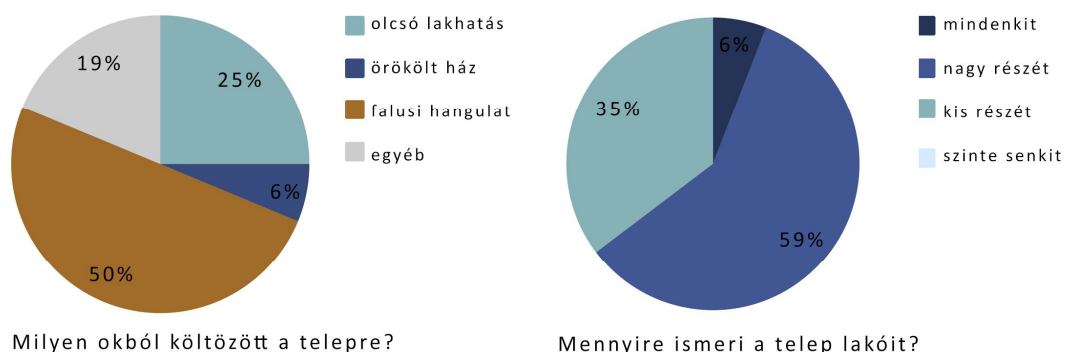
ideköltözés okául a bányát, mint munkalehetőséget. A maradék megosztva válaszolta, hogy a falusi hangulat, és egyéb ok miatt költöztek ide, egy csekély részük pedig anyagi megfontolásból érkezett a telepre.

Érdekes összefüggés mutatkozik ebben a csoportban, az ideköltözés és a születési idő között. Ez a szabályszerűség egy egyenes arányt jelent. Minél régebben költözött valaki ide az annál idősebb is. Kivételként megjelenik egy kisebb réteg. Ez a nyugdíjas korosztály, aki városból kivágyódott és itt talált megfelelő nyugodt környezetet, és olcsó lakást. Ez a csoport is hasonlóan válaszolt arra kérdésünkre, hogy mennyire ismeri a telep többi lakóját, mint az előző rétegnél. Megállapítható azonban, hogy azok, akik régebb óta élnek, azok valamivel jobban ismerik a többi lakót.

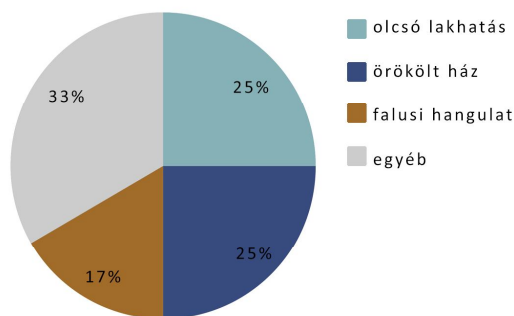
A következő csoport az a réteg, akik 10–20 év közötti időszakban költöztek ide. Ez a halmaz is az összes megkérdezett körülbelül 20 %-a. Ebben az időszakban a szénkitermelés erőteljesen lelassult, egyre kevesebb embert foglalkoztatott a bánya. Az ideköltözés oka a legtöbb esetben a falusi hangulat volt. Ennek a csoportnak 66% jelölte meg ezt válasznak. Érdekes a területi eloszlása annak a halmaznak, akik falusi hangulat miatt érkeztek a telepre. A legtöbben ezek közül Csertelep déli, délnyugati területére költöztek.

A születési időt vizsgálva ebben a csoportban legnagyobb részük nyugdíjas éveiket töltik. Ez a réteg a városból menekült ki csertelepre, ahogy az előző csoportnál is megfigyelhető volt. Természetesen ebben a korszakban a migráció az idősek számára egyre erőteljesebbé vált. Munkalehetőségre nincs szükségük, csak a csendes nyugodt környezetre, ahol olcsón juthatnak lakáshoz. Ezeket az igényeknek megfelelő házat ezen a területen könnyedén találhatnak. Az utóbb említett túlnyomóan idős korosztály azonban nagyon nehezen illeszkedik, vagy egyáltalán akar beilleszkedni egy közösségbe. Ez a megvizsgált válaszokból is egyértelműen kitűnik. A válaszadók több mint 50%-a mondta, hogy nem igazán ismeri a többi lakót.

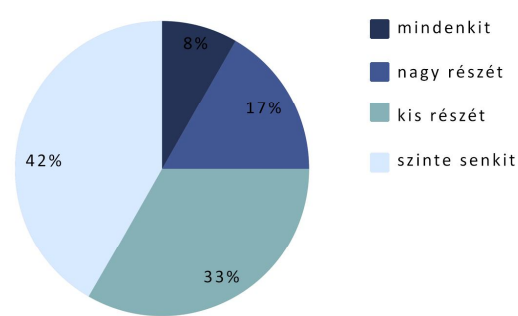

A bánya bezárása óta a megkérdezettek 20%-a költözött be a telepre. Ez az eredmény erőteljes migrációt mutat erre az időszakra, azonban azt is jelzi, hogy a terület rendelkezik még olyan értékekkel melyek idevonzanak még embereket, családokat. A legjellemzőbb indok ebben a csoportban az örökölt ház volt, a második helyen az egyéb okok állnak. Ilyen volt például, aki a házasság megkötését követően a férjhez költözött, vagy aki az iskola közelsége érezte legfontosabbnak a lakásválasztásnál, vagy az, aki a városi panellakásokból vágyódott el. Ez a két réteg ennek a csoportnak több mint 50%-a. A maradék rész megosztva jelölte meg válaszul az olcsó lakhatási lehetőséget, illetve a nyugodt, falusias hangulatot.

A frissen ideköltözők 50%-a a fiatal korosztályhoz tartozik. Többségük a 1980-as és '90-es években születtek. A maradék vegyesen a középkorúak, illetve idősek, nyugdíjasok. Ez a csoport már jobban ismeri a többi lakóját, mint az előző két csoport. Például egy fiatal, kétgyermekes, felsőfokú végzettséggel rendelkező nő elmesélte, hogy vonzotta őket a lehetőség, hogy relatíve olcsón kiköltözhetnek a faluba a panelházak közül. Viszont hozzátette, hogy döntését megbánta, mert nem talál olyan embert, akivel műveltségének megfelelően el tud beszélgetni, és nagyon zavarja őt és gyermekeit a játszótéren rendbontó fiatal banda.

Milyen okból költözött a telepre?

Mennyire ismeri a telep lakóit?

Összességében, a kapott eredményekből kitűnik, hogy a telepre költözés oka és annak ideje, nagyban összefügg azzal, hogy mennyire ismerik egymást az ott élők. Általános esetben azt mondhatnánk, hogy azok, akik minél régebben költöztek erre a területre, azok annál jobban ismerik a környezetükben élőket, azonban ez nem igaz Csertelepre. A különböző okok, és a különböző korosztályok nem képesek újra egy egységes zárt közösséget alkotni.

A biztonságérzet, illetve a telepen élők összetartása közötti kapcsolat

A szomszédsági viszonyok megvizsgálása után kíváncsiak voltunk, hogy az itt élők milyen szinten érzik összetartónak a telep lakóit, és hogy mennyire érzik biztonságban magukat a helyiek. Ebben az esetben külön választottuk a kérdezetteket két csoportra: bányászokra és nem bányászokra. Összefüggéseket kerestünk abban, hogy a két csoport véleményei között van-e különbség a vizsgált kérdésekben.

Először a biztonságérzet tekintetében végeztük el a vizsgálatot. Erőteljes különbség jelentkezik a két csoport között abban a tekintetben, hogy hány százalékban érzik biztonságban magukat a telepen. Ehhez a kategóriához olyan megjegyzéseket kell tenni, hogy ők nem zárják a kaput, úgy rézik késő este is nyugodtan sétálhatnak az utcákon, illetve akkor is biztonságban érzik magukat, ha éjszakára se zárják be a lakásukat. A bányászok majdnem 60%-a állítja, hogy maximális szinten biztonságos a telep, a többi lakó közül viszont kevesebb mint a fele érzi ugyanezt. Érdekes, hogy a bányászok átlag életkora jóval magasabb, mint a többi itt élőé, és mégis biztonságosabbnak értékeli a telepet. A második és a harmadik kategóriánál alig van különbség a két réteg között, azonban az elmondható, hogy ennél a két értéknél is, ugyan kevés különbséggel, de a bányászok kevesebben válaszolták ezeket. A negyedik kategória, azaz a gyakorlatilag veszélyesnek vélt területként értékelt Csertelep a legkisebb százalékban jelent meg. Azonban csak a nem bányászok közül állították ezt páran.

A második lépésben megvizsgáltuk az összetartozásra vonatkozó kérdéseinkre kapott válaszokat. Ebben a témában már a bányászok is negatív képet festettek fel. Kevesebb, mint az 50%-uk állította, hogy teljesen összetartó lenne a telep, a nem bányászok 34%-a vélekedett ugyanígy. Ez a különbség is azonban igen erőteljes. Az előző kérdéshez hasonlóan a két köztes kategóriát, (inkább igen/inkább nem) nagyjából hasonló számban válaszolták a két csoportban. Viszont itt is a bányászok valamennyivel, de kisebb százalékban adták ezt a választ. A negyedik kategóriát, azaz a legrosszabbat, amely azt jelenti, hogy egyáltalán nem összetartóak az itt élők a nem bányászok 7%-a mondta. A bányászok közül senki se vélte ilyennek a helyzetet.

Összességében elmondható, hogy a két réteg igencsak másként vélekedik a telepről. A szignifikáns különbség is mutatja, hogy az egységes közösség, amely a bánya ideje alatt itt jelen volt teljesen elveszett. Az új beköltözők sokkal bizalmatlanabbak, mint az idős, volt bányászok csoportja. A biztonságérzetről és az összetartásról megfogalmazott vélemények között szoros összefüggés van. Egy zárt összetartó közösség figyel a másokra, és bízik abban. Ez a mai telepről nem mondható el.

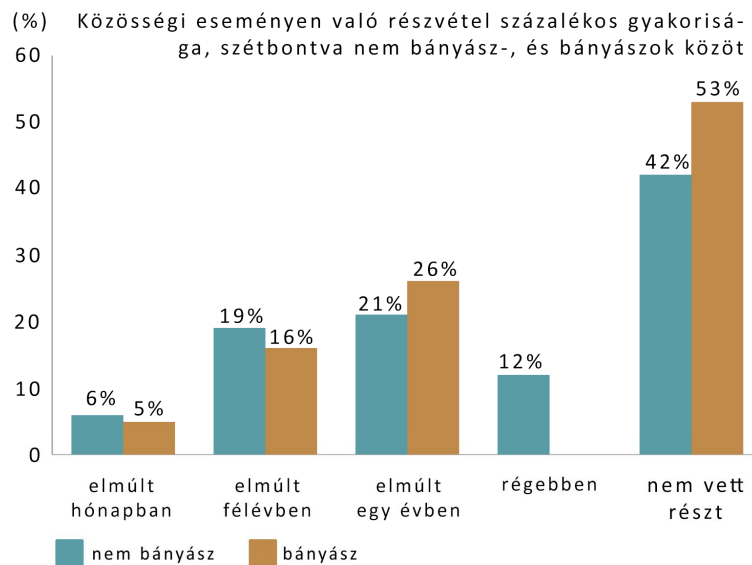
Közösségépítő események Csertelepen

Ebben a részben azt vizsgáljuk, hogy milyen mértékben jellemző egy olyan lakóközösség közötti kohézió, ahol már a közös munkahely nem meghatározó. Ennek érdekében külön rákérdeztünk, hogy milyen közösségépítő események vannak a telepen, és hogy milyen gyakran látogatják azokat.

A kapott eredmények összesítésénél lényeges különbség nincs olyan tekintetben, hogy a megkérdezett bányásként került ide, vagy más okból kifolyólag költözött a telepre. Az összesített eredmény összképében azt mutatja, hogy Cserte telep lakói nem különösebben vesznek részt a falu eseményein. A megkérdezettek 45%-a egyáltalán nem szokott eljárni ezekre, 8%-a több mint egy éve nem volt már ilyen jellegű rendezvényen. A válaszadók 23%-a ment el az elmúlt egy évben, és 18%-a az elmúlt fél évben. Ott jártunkkor csupán a megkérdezettek 6%-a mondta, hogy részt vett valamilyen közösségi eseményen az elmúlt egy hónapban.

Arra a kérdésre, hogy milyen eseményekre látogatnak el, két fő típust vázoltak fel a válaszadók. Egyrészt vannak azok a rendezvények, amin az egész falu lakossága rész tud venni: emlékműavatás, karácsonyi ünnepség a játszótéren, falunapok, szüreti bál Szőlőhegyen. Másik lehetőség az Idősek Klubja, akiknek tagjai heti rendszerességgel járnak össze a padragi Kultúrházban.

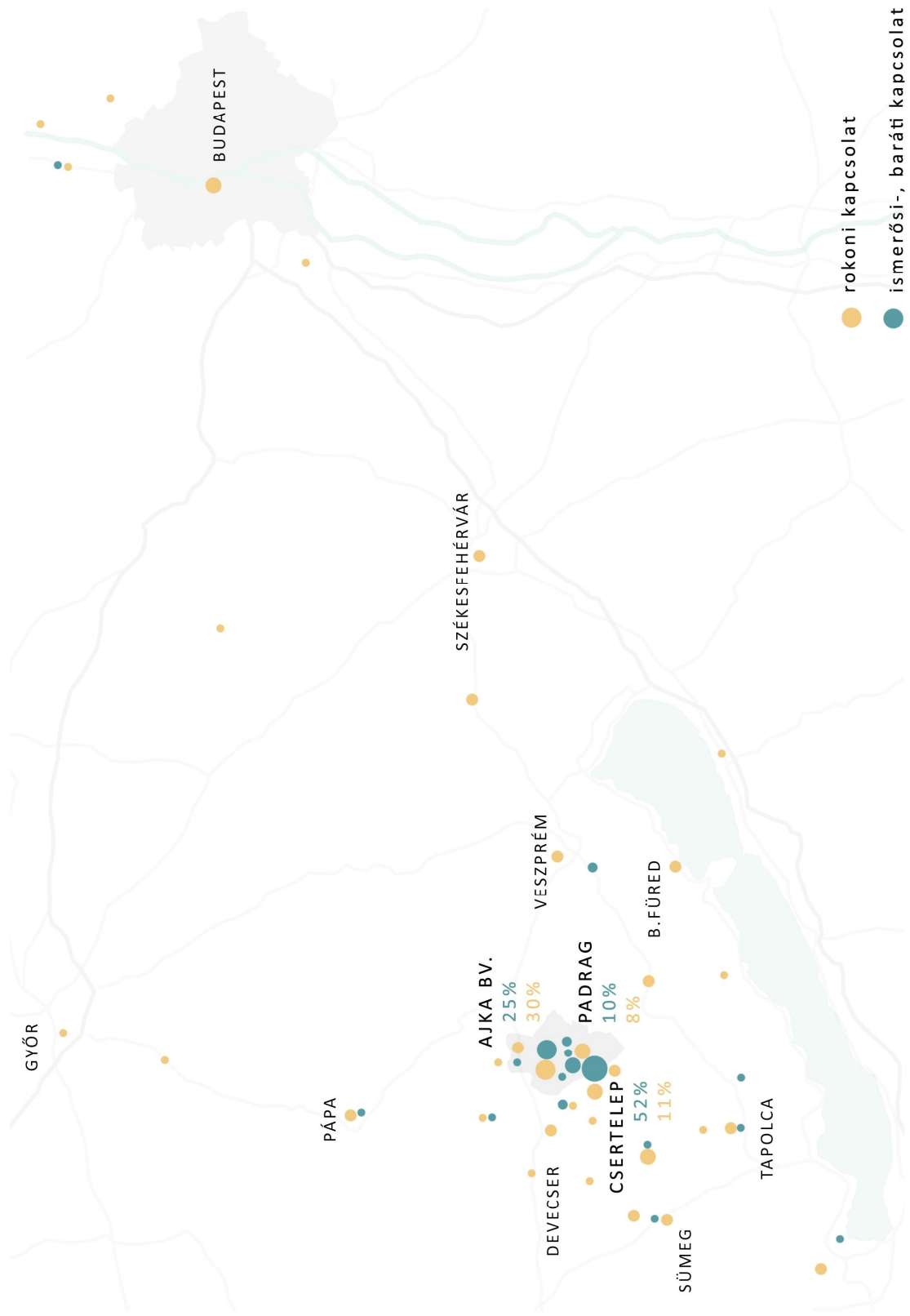
Ez az eredmény azt jelzi, hogy a szervezett közösségi programok, események nem tudják összekovácsolni az itt lakókat. Az érdeklődés hiányának az okát pontosan nem tudtuk meghatározni. Többnyire az érződött a megkérdezettek reakcióiból, hogy nem érdekli őket a többi itt lakó. Nagyvárosokra jellemző elidegenedés ezen a kis telepen is megfigyelhető.

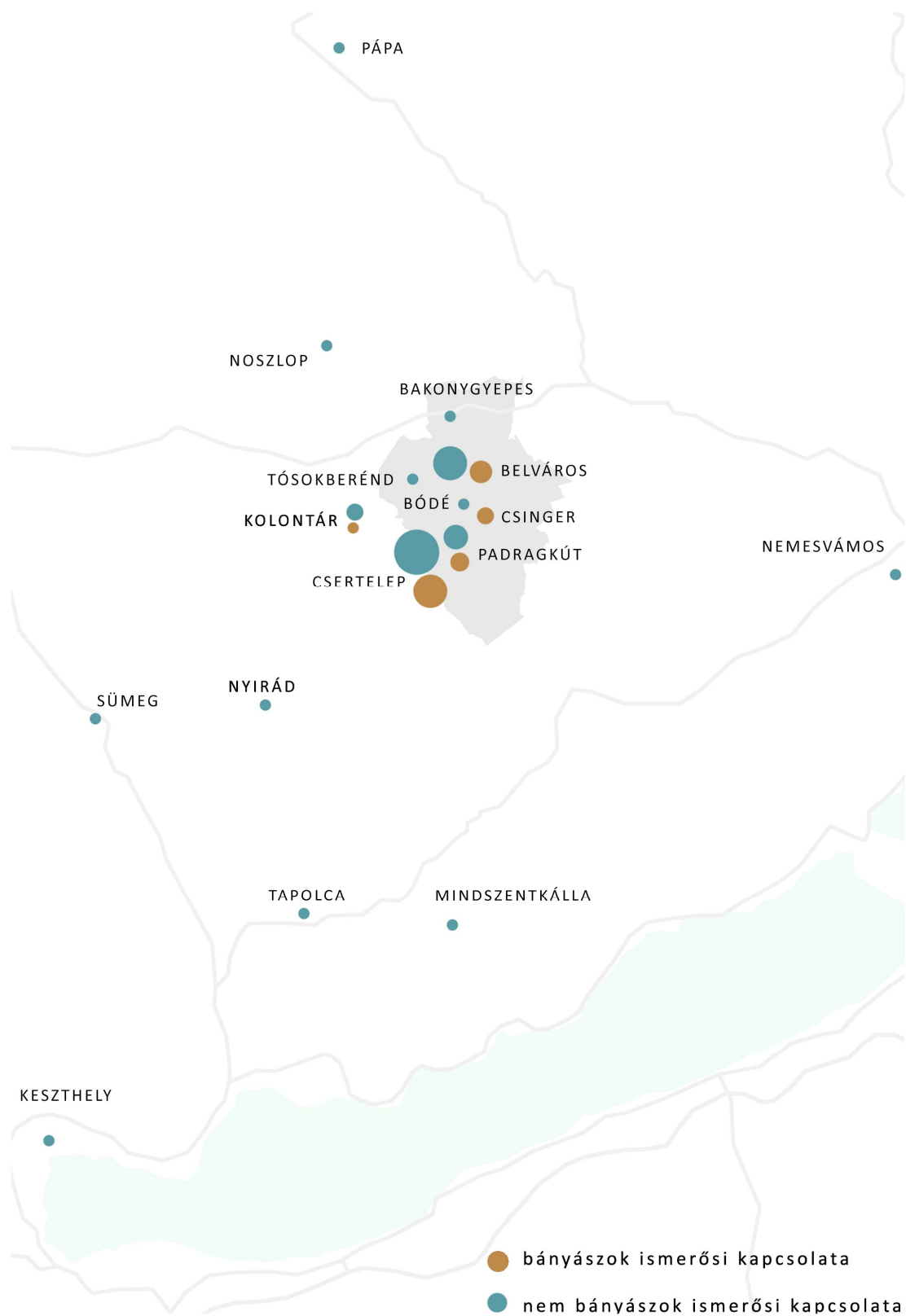

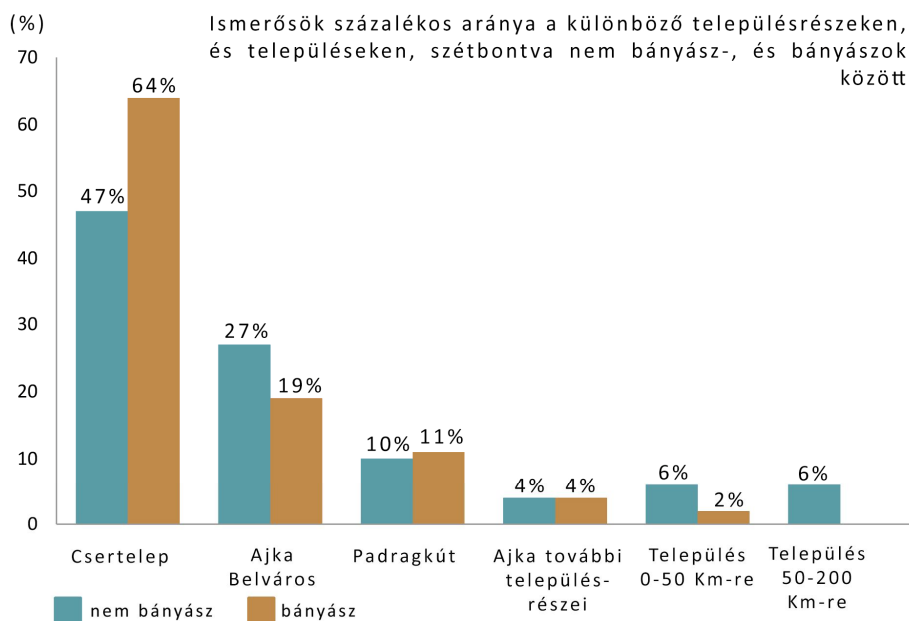
Kapcsolatok

Térképen vizsgáltuk a lakók jelenlegi baráti és rokoni kapcsolatait. Ezzel tulajdonképpen arra voltunk kíváncsiak, hogy mennyire lazult fel Cserte telep, mennyire vált kevésbé zárttá – kiegészítve azt a kérdést, hogy mennyire járnak idegenek a telepre. Jól látható, hogy a kétféle kapcsolat között eltérés fedezhető fel.

A rokoni kapcsolatok kiterjednek a régióra, a 8-as főút menti jelentősebb településekre és Budapest, illetve vonzaskörzetének területére. Ennek oka lehet, hogy nagy arányban fordulnak elő idősek a telepen, akiknek leszármazottai ezekre a területekre költöztek, esetleg a jobb munkalehetőség miatt. Ennek a nagy elszórtságnak az oka lehet még, hogy a lakosok nagy része eredetileg nem helybeli és emiatt, természetesen a rokonai sem a közelben élnek.

Ezzel ellentétben a baráti kapcsolatok gócpontjai Ajkán belül vannak (Csertelep, és Ajka belváros és Padrag). Megkérdeztük ehhez kapcsolódóan, hogy hol, és milyen rendszerességgel találkoznak és legjellemzőbb válaszként azt kaptuk, hogy rendszeresen találkoznak egymás házában. Ebből tehát az látszik, hogy mára nem annyira zárt a telep a baráti kapcsolatok tekintetében.

Jelen és múlt összehasonlítása az idősebb korosztály szemében

Kérdőívünk utolsó öt kérdését csak azoknak tettük fel, akik az odaköltözés okának a bányát jelölték meg. Összehasonlító jelleggel kérdeztünk rá, - régi időkben, illetve napjainkban - a lakóközösség összetartó erejére, az ismeretségre és arra, hogy idegenek megfordultak-e Csertelepen. Ezeket a kérdéseket a 70 válaszadóból 27-nél tudtuk feltenni.

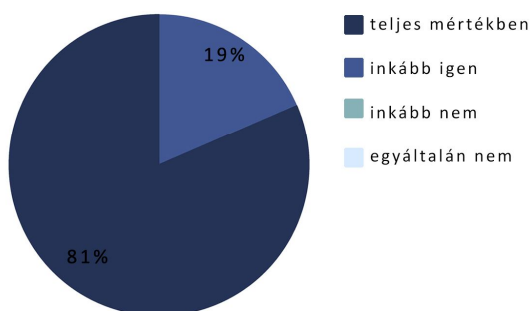
Összetartás a bánya bezárása előtt és ma

A válaszok értékelésénél jelentős eltéréseket láthatunk a két időszakban. A múltra visszatekintve, egyértelműen összetartónak értékelték a telep közösségét. 81%-ban azt a választ kaptuk, hogy a régi időkben teljes mértékben összetartottak az emberek, a maradék 19%-ban pedig a skála második értékét választották. Kitértek az összejövetelekre a mai Csillám presszóban, hogy disznóvágáskor átjártak segíteni a munkatársakhoz – és ezt a segítséget legközelebb vissza is kapták -, és a jó munkatársi viszonyra, valamint arra, ha valaki nem tudott beilleszkedni – például lopott egy másik embertől – azt nagyon hamar kiutálták. Ugyanez a kérdés napjainkra már teljesen vegyes képet mutat, de még mindig inkább összetartónak érzik a közösséget (70%-30% a megoszlás). A romlást azzal magyarázták, hogy inkább az idősebbek -, vagy csak az utca lakói segítik ki egymást

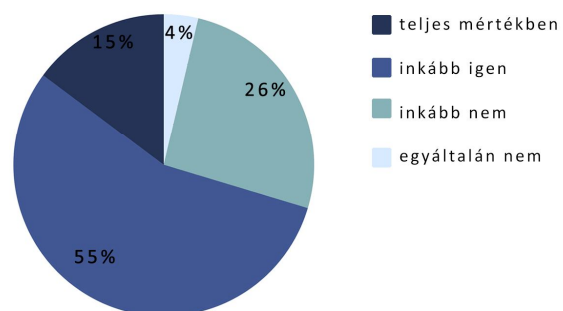

Ismeretségen alapuló kapcsolatok viszonyainak változása

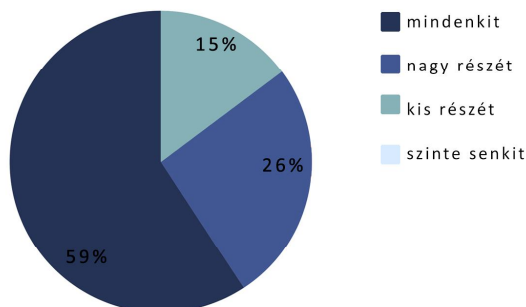
Az előző kérdéskör természetesen szorosan összefügg azzal is, hogy Cserte telep megalakulása után – és most mennyire közeli az ismeretség az itt élők között. Nem kaptunk teljes mértékben ellentétes eredményt. A régi időkben a domináns válasz 59%-al a 4-es érték, vagyis, hogy ismert mindenkit, ezt követi 26%-al, illetve 15%-al a következő két érték. A jelenkorra ugyanúgy van egy meghatározó 59%, amely a 2-es értéket jelölte meg, vagyis, hogy nem sok mindenkit ismer. 33% mondja, hogy aránylag jól ismeri a lakókat, de 8% állítja, hogy szinte senkit se ismer. Érdekes, hogy a két, összehasonlító kérdés válaszainál hiányzik egy-egy szélsőérték: nincs olyan megkérdezett, aki azt mondta volna, hogy a régi időkben szinte senkit se ismert, és nincs olyan, aki azt mondaná, hogy napjainkban ismeri a telep majdnem minden lakóját.

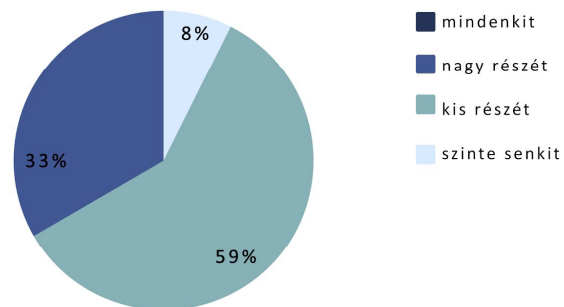
Mennyire érezte összetartónak a lakóközösséget a régi időkben?

Mennyire érzi összetartónak a lakóközösséget napjainkban?

Mennyire ismerte a telep lakóit a régi időkben?

Mennyire ismeri a telep lakóit napjainkban?

A telep nyitottságának változása

Megkérdeztük a bánya működése alatt is itt lakóktól, hogy bejártak-e a telepre a nem itt élők. A legtöbben azt válaszolták, hogy csak kivételes eseményekkor (disznóvágás, táncest), illetve a rokonok jelentek meg. Összességében nem volt jellemző, hogy a telepre ismeretlenek bejártak volna.

Sokan válaszolták, hogy nem tudnak róla, hogy bárki idegen bejárna mostanság, és azt is sokan mondták, hogy ma már nem jár ide senki. Az elmúlt pár évben Ajka önkormányzata a volt, funkcióját elvesztett bányához tartozó épületeibe szociálisan hátrányos helyzetű családoknak biztosít egy évre lakhatást. Ezek többnyire sok gyermekes nagyon szegény családok. Egy válaszadó panaszkodott, hogy ezek a fiatalok bejárnak a telep

területére és ott „randalíroznak”. Azt feltételezzük, hogy azért nincsenek tudatában, hogy mennyire járnak be, mert – lévén, hogy idős emberekről van szó – sokkal ritkábban, hagyják el a házukat (betegségek, a család intézi a bevásárlást, stb.).

Területi összefüggések

Összehasonlítottuk a megkérdezettek születési helyeit azzal, hogy az illető bányászként került Csertelepre, vagy később más okokból költözött ide (tehát, hogy bányászról vagy nem bányászról beszélhetünk-e). Kíváncsiak voltunk, hogy Csertelep vonzáskörzete mennyire változott meg. Jól látható, hogy a bányászok legtöbbször nem Ajkáról származik. Legtöbbször születési helye besorolható egy halmazba, ami a megye kisebb településeit fedi le, viszont akad pár ember, aki az ország távolabbi pontjáról került ide (pl.: Baja, Kecskemét). Megállapítható, hogy a bánya által kínált munkalehetőség, illetve - közvetetten - lakóhely lehetőség az ország nagy területéről vonzotta ide az embereket. Ezen felül szignifikánsan megjelenik Veszprém megyében egy adott körzet, ahonnan nagyon sokan érkeztek.

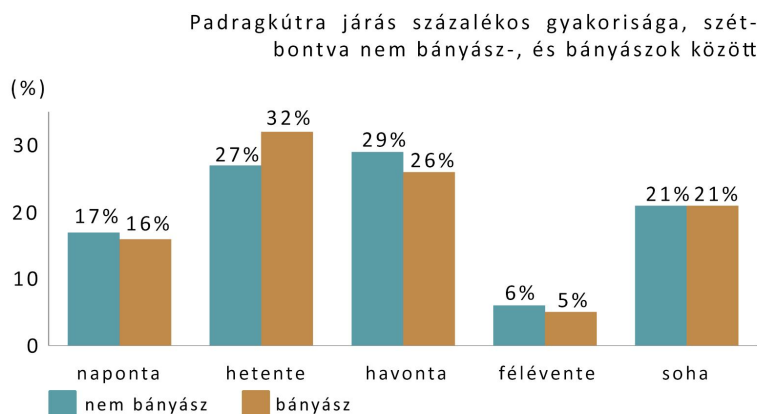
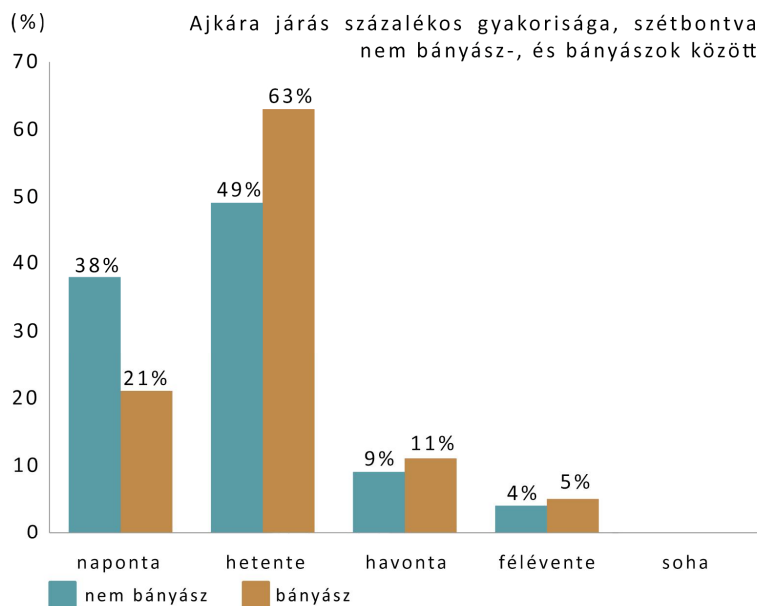
Azon megkérdezettek születési helyei között, akik nem bányászként kerültek ide, két jelentős különbséget fedeztünk fel az előzőhöz képest. Egyrészt Ajka sokkal inkább dominál a szülővárosok között, másrészt nem figyelhető meg egy tömörülés a megye egy adott térségén, hanem egyenlően oszlik meg az ország többi pontjával. Tehát megállapíthatjuk, hogy valamennyire lazult az összetétel a beköltözők születési helyét illetően és Csertelep vonzáskörzete még mindig igen nagy területet foglal el. Az Ajkáról kiköltözést több dolog indokolja: 26% azért költözött ki, mert itt örökölt házat, 26% azért, mert olcsón akart ingatlanhoz jutni, a maradék pedig közel egyenlő arányban elosztva, a falusi hangulattal és a panelből való kiköltözés lehetőségével indokolta a letelepedést.

Kapcsolat Ajkával és Padragkúttal

Arra voltunk kíváncsiak, hogy mennyire változott a településrészeknek a szerepe a lakók életében, ezért összehasonlítottuk a régi bányászok és a később beköltözöttek véleményét ebben a témában. Meg akartuk vizsgálni, hogy a telep önállósága, függetlensége mennyire kimutatható ma. Ennek kapcsán feltettünk olyan kérdést, amely arra vonatkozott, hogy mennyire látogatják Ajka belvárosát és Padragkutat.

Először a belvárost vizsgáltuk. Mindkét réteg (bányász/új lakók) esetében elenyésző százalék mondta azt, hogy nagyjából csak félévente jár be. Viszont különbségek adódnak a további gyakoriságot illetően. Az új lakók 38%-a bejár naponta Ajkára, azonban a bányászok esetében ez a kategória csak 10%. Nagyjából hasonló arányban választották azt, hogy heti rendszerességgel járnak be a városba (49% és 41%). Nagy különbséget mutatott azonban a volt bányászok, illetve nem bányászok között abban a tekintetben is, hogy kik járnak be havonta. Ebben a kategóriában a bányászok többen vannak (45% és 9%). Azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a volt bányászok ritkábban járnak be Ajkára, de ennek oka több dolog miatt is lehet. Egyrészt a koruk is meghatározó, hiszen az idősebb embereknek nagyobb nehézséget jelent kimozdulni, elmenni a városig. Emellett talán kevesebb indokuk lehet a városba látogatásra. Ők már nem dolgoznak, ismerőseik inkább helyben laknak, ha rokonaikkal találkoznak, őket látogatják meg, és nem pedig fordítva.

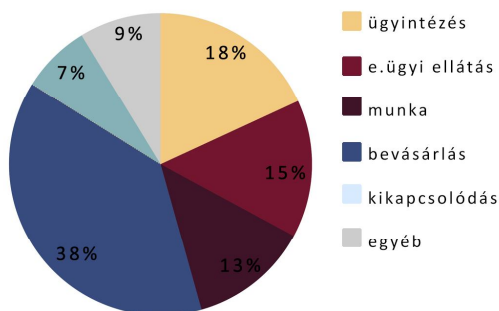

A Csertelep és Padragkút közötti távolságot körülbelül. 5-10 perc alatt lehet megtenni gyalogosan. Kíváncsiak voltunk, hogy a településrészt milyen gyakran látogatják a telepen élők. Ebben az esetben is külön vizsgáltuk a bányászokat és Csertelep többi lakóját. Számottevő különbséget azonban nem tapasztaltunk a két réteg között. A belvárossal összehasonlítva viszont a százalékok drasztikus visszaesését figyelhetjük meg. Napi szinten a lakók csupán 16%-a, heti rendszerességgel 28%-a, havi gyakorisággal 28%-a, félévente 6%-a megy célzottan Padragkútra. A válaszadók 21%-a mondta azt, hogy ugyan áthalad Padragon, de sosem áll meg ott.

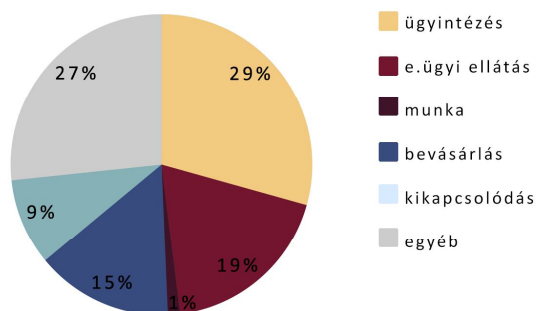
Összesítve három különbséget figyelhetünk meg a településrészek látogatottságával kapcsolatban. Padragkútra – hiába van közelebb Csertelephez – sokkal ritkábban járnak a lakók. Ajka belváros látogatottsága már jelentősebb, ott viszont különbség adódik a generációk között. De általános észrevételként mondható, hogy Csertelep zártsága és függetlensége csökkent, ha összevetjük a kapott eredményt az interjú során szerzett tapasztalatainkkal, amiben azt állították, hogy a régi időkben a lakók nem jártak be a belvárosba. A munkahely mindenkinek a bányát jelentette és a bevásárlást is a telepen, vagy ritkább esetben Padragon intézték el.

A napjainkra jellemző ingázás okát, illetve különbségeit a településrészek hierarchiájában kerestük, ezért kérdőívünkben külön rákérdeztünk, hogy milyen indokok miatt járnak be Padragkútra illetve Ajkára.

A belvárost látogató emberek leginkább a nagybevásárlást intézik el (38%), valamint meghatározó indok még - Padrag Ajkához csatolásának hozományaként – a különböző hivatalos ügyek intézése (18%) és az orvoshoz járás (15%), munkavégzés (13%), szórakozás, kikapcsolódás (8%), templomba járás (1%) és egyéb okok miatt (7%). Padragkút látogatásának legjellemzőbb indokai a következők: a megkérdezettek – akik kérdőívünkben állították, hogy valamilyen rendszerességgel látogatják a településrészt – első helyen a posta látogatását említették (24%), második helyen az ügyintézés (20%), harmadikként a nem részletezett egyéb indokokat (16%), negyedik helyen a kisebb bevásárlást (14%). A további indokok közel azonos, kisebb százalékban szerepeltek: rokonlátogatás, idősek klubja, hivatalos ügyintézés, gyógyszertárban vásárlás. Utolsó helyeken a munkavégzés és a templomba látogatás szerepeltek (1%-1%).

Milyen okból szokott bejárni Ajkára?

Milyen okból szokott bejárni Padragkútra?

ÖSSZEFOGLALÁS

Összességében elmondhatjuk, hogy a bánya bezárása óta eltelt idő alatt a lakosság teljesen átalakult. Jellemző, hogy bár vannak még napjainkban is újonnan beköltözők, de alapvetően társadalmára elmondható, hogy egy elöregedő. A középkorúak, illetve a fiatalok számára nem nyújt megfelelő szolgáltatásokat, ezért legtöbben elköltöznek. A békés nyugodt falusias hangulat, azonban leginkább az idősebbeket vonzza a területre.

A vegyes igényekkel rendelkező lakosság nem képes újra közösséget alkotni. A középkorúakra jellemző bizalmatlanság is tovább nehezíti ezt a folyamatot. Megoszlik az itt lakók véleménye a telep összetartásáról. A településen több közösségformáló eseményt is rendeznek azonban ezekkel az újonnan beköltözőket nem igazán tudják megfogni. Ezt a réteget kevés dolog köti a telephez, mind kapcsolatok, munka és az élet minden terén, és ezek az események nem bizonyulnak elegendőnek, ahhoz, hogy a közösség tagjaivá váljanak. Leginkább az idősebbek vesznek részt ezeken az eseményeken, számukra nyújtanak ismerkedésre, beszélgetésre, kikapcsolódásra lehetőséget. Érezhető egy erős különbség a volt bányászok, illetve az egyéb okból ideköltözők között: a bányászok vesznek részt leggyakrabban, számukra még fontos a régi kapcsolatok ápolása. Közülük sokan tesznek azért is, hogy egy összetartó közösség jöjjön újra létre a telepen lakók között.

Csertelep a bánya bezárása előtt sok szempontból önállóan működött, saját igényeit kielégítette. Óvodával, iskolával és bolttal is rendelkezett. Régebben inkább jellemezte egy szorosabb kapcsolat Padragkúttal, de mára ez inkább Ajkával kapcsolatban mondható el. Munkalehetőség gyakorlatilag nincs a telepen, a legtöbben Ajkára járnak be dolgozni. Iskola és óvoda Padragon található legközelebb. A telep lakóinak kis része viszi ide gyermekeit, inkább Ajkára utazik be reggelente. Nagyobb bevásárlás esetén is kénytelenek autóba szállni.

Kutatásunk során kiderült, hogy a bánya ideje alatt az itt élők ismerték a telep nagy részét, de azon túl nem volt jellemző más erős kapcsolat a bányászcsaládokra. Összességében látszik, hogy a bányászok ismerősei leginkább a telepen találhatóak, míg az újonnan beköltözőknek inkább Ajkán, illetve sokkal jobban szétszórtan. Ebből következtethetünk egy tendenciára, miszerint ahogy a volt bányászcsaládok helyére más lakók kerülnek, úgy egyre kevésbé lesznek jelentősek a közvetlen helyi ismeretségek. Ez nagyban hozzájárul ahhoz, hogy nyitottabbá váljon a telep.

Hipotézisünk alapját, miszerint régen nagyon összetartó és zárt volt a telep, az elkészített interjúk teljes mértékben alátámasztották. Régen valóban erős közös identitással rendelkeztek, és egységes lakóközösséget alkottak. A múltira vonatkozóan nagyon egyértelmű információkat kaptunk arról, hogy jó volt a közösség. Az eredmények alapján mára ez kevésbé egyértelmű. Van ugyan valamiféle összetartás és közösségi élet, de ez leginkább a bányászokra jellemző és mondhatjuk, hogy eltűnőben van. Az Ajkával való kapcsolat egyre erősebb, a telep az élet minden területén szervesen kötődik a városhoz.